

ÖREBRO UNIVERSITET
Akademin för juridik, psykologi och socialt arbete
Socionomprogrammet
C-uppsats, 15 hp
Ht 2009

BARN I SEKTER

Författare: Katarina Djerf
Kristina Höök
Johanna Magnusson

Handledare: Pia Hellertz

BARN I SEKTER

Författare: Katarina Djerf, Kristina Höök & Johanna Magnusson

Örebro Universitet

Akademin för juridik, psykologi och socialt arbete

Socionomprogrammet

C-uppsats, 15 hp

Ht 2009

Sammanfattning

Ämnet barn i sekter är bristfälligt belyst. För 12 år sedan gjordes en statlig utredning SOU 1998:113 *I God tro* men sedan dess har inte mycket hänt. Sekter tenderar att isolera sig från samhället vilket gör det svårt att komma åt barnen, både för insatser samt studier. Uppsatsens syfte är att belysa barns situation i sekter samt vilka svårigheter det kan medföra för barnen själva samt dem som ska hjälpa, framför allt socialtjänsten. Studien är kvalitativ med en explorativ deskriptiv ansats. Metoden som användes var intervjuer samt fallstudie av biografisk litteratur. Resultatet visade att barn i sekter utsätts för fysisk och psykisk misshandel samt sexuella övergrepp. Vidare visade resultatet att socialtjänsten sällan hjälper dessa barn. Resultaten analyserades utifrån anknytningsteori, beteendeteori samt FN:s konvention om barnets rättigheter. Slutsatsen är att 31 av Barnkonventionens artiklar kränks när det gäller barn i sekter. Utifrån anknytningsteori och beteendeteori är de metoder som sekter använder för att kontrollera medlemmarna mycket skadliga för barn, vilket innebär att barn borde skyddas från dessa miljöer. Diskussionen måste lyftas och mer kunskap behövs bland socialarbetare för att hjälpa barn i sekter. Ledordet borde vara att ett barn som far illa är ett barn för mycket.

Nyckelord: sekter, barn, mind control, socialt arbete, Barnkonventionen.

CHILDREN IN CULTS

Authors: Katarina Djerf, Kristina Höök & Johanna Magnusson

Örebro University

Department of Behavioral, Social and Legal Sciences

Social Work Program

C-essay, 15 hp

Autumn term 2009

Abstract

Children's situation in cults is an inadequately researched topic. It is 12 years since the governmental investigation SOU 1998:113 *I God Tro* and little has happened since. Cults tend to isolate themselves from society which leads to difficulties reaching the children, for interventions as well as studies. The purpose of the study is to shed light on the situation of children in cults and the difficulties connected, both for the children themselves and those who attempt to help them with special focus on social services. The study is qualitative with an explorative descriptive approach. The method used was interviews and case studies of biographic literature. The results show that children in cults are victims of physical, psychical and sexual abuse. Furthermore social services seldom help these children. The analysis was based on attachment theory, behavioral theory and the UN Convention on the Rights of the Child. The conclusion is that 31 of the Children's Convention's articles are violated in cults. According to attachment theory and behavioral theory the control methods used in cults are harmful to children. Discussion and knowledge among social workers is needed. If one child gets hurt it is one child too many.

Keywords: cults, children, mind control, social work, Children's Convention

INNEHÅLL

Inledning	1
Syfte och frågeställningar	1
Tidigare forskning	2
Vad är en sekt?	2
<i>Sekter i Sverige</i>	3
Hjärntvätt och mind control.....	3
<i>Otillbörlig påverkan</i>	4
Sekternas särdrag	4
Sektberoende och sektoffer	5
Ledarskap och styrande	5
Barns levnadsvillkor i sekter	6
Artiklar om barn i sekter	6
I God Tro.....	7
<i>Sex år efter utredningen</i>	8
Motioner	8
Frivilligorganisationer.....	9
Metod	9
Litteratursökning.....	9
Intervjuer	10
<i>Urval</i>	11
Fallstudien	11
<i>Urval av litteratur</i>	11
Reliabilitet och validitet	12
Forskningsetiska överväganden	12
Metoddiskussion	13
Tolkningsram	13
Anknytningsteori	13
Beteendeteori.....	15
<i>Klassisk betingning</i>	15
<i>Inläringsteori</i>	16
<i>Radikal behaviorism</i>	16
Barnkonventionen	17
Resultat	18
Intervjuer	18

<i>Tema 1: Kunskap om barn i sekter</i>	<i>18</i>
<i>Tema 2: Typiska problem efter utträdet ur en sekt.....</i>	<i>19</i>
<i>Tema 3: Hjälpm som barn i sekter kan få.....</i>	<i>20</i>
<i>Tema 4: Förändringar som informanterna vill se.....</i>	<i>21</i>
Fallstudien	22
<i>Tema 1: Händelser i sekten</i>	<i>22</i>
<i>Tema 2: Eget tänkande</i>	<i>24</i>
<i>Tema 3: Relationer.....</i>	<i>25</i>
<i>Tema 4: Vägen ut.....</i>	<i>25</i>
<i>Tema 5: Tiden efter.....</i>	<i>26</i>
Analys	28
Intervjuer	28
<i>Tema 1: Kunskap om barn i sekter</i>	<i>28</i>
<i>Tema 2: Typiska problem efter utträdet ur en sekt.....</i>	<i>30</i>
<i>Tema 3: Hjälpm som barn i sekter kan få.....</i>	<i>30</i>
<i>Tema 4: Förändringar som informanterna vill se.....</i>	<i>31</i>
Fallstudien	31
<i>Tema 1: Händelser i sekten</i>	<i>31</i>
<i>Tema 2: Eget tänkande</i>	<i>31</i>
<i>Tema 3: Relationer.....</i>	<i>32</i>
<i>Tema 4: Vägen ut.....</i>	<i>32</i>
<i>Tema 5: Tiden efter.....</i>	<i>33</i>
Diskussion.....	34
Barns situation i sekter.....	34
Hjälpm till barn i sekter	34
Förändringar som behövs	34
Vidare forskning	35
Slutsatser	35
Referenser	36
Bilaga 1 – Den historiska utvecklingen av begrepp för att beskriva manipulering	
Bilaga 2 – Sekters styrande	
Bilaga 3 – Intervjuguide 1: Intervjuer	
Bilaga 4 – Intervjuguide 2: Fallstudie	

INLEDNING

Barn i sekter är ett forskningsområde som är väldigt dåligt belyst. År 1998 utkom en SOU rapport som berörde ämnet och gav flera förslag på åtgärder för att förbättra för barnen som växer upp i sekter (SOU 1998:113). Därefter har flera motioner lämnats in¹, men ingenting har gjorts. Sektforskaren Helena Löfgren (2004) skriver i tidskriften *Skolhälsovården* nr 4 2003/2004 om barn i sekter och vilket stöd de behöver. Löfgren (2004) menar att det oftast är skolhälsovården som utgör den första kontakten med barnen samt påpekar vikten av kunskap inom området. Inom socialtjänsten är kunskapsbristen stor men även i samhället i övrigt saknas kunskap om ämnet. Sekter isolerar sig ofta, enligt Essén (2008), och det är många gånger svårt att nå fram till dessa grupper då de har stor misstro mot samhället. Barnen kan även av sekten skrämmas till lydnad och tystnad, menar Essén (2008). Hemsidan *Liv i frihet* (2009) beskriver kännetecknen på hur människor kan agera när de är med i en sekt. Varnings-signalerna är bland annat svårigheter med jagkänslan, sömnrubbingar och apati. FRI:s (Föreningen Rädda Individerna) hemsida (2009) lyfter även upp problemet med isolering i sekter och talar om att vissa rörelser begränsar och/eller nekar medlemmar grundläggande rättigheter som exempelvis tanke- och yttrandefrihet.

Sverige har sedan 1860-talet haft religionsfrihet och därmed dök det enligt Ståhl och Persson (1971) upp många nya samfund, exempelvis baptistförsamlingar. Svanberg och Westerlund (2008) menar att Sverige fick egentlig religionsfrihet först efter andra världskriget då även rätt att helt gå ur statskyrkan utan att behöva vara med i någon annat religiöst samfund tillkom. Andersson och Sander (2009) menar att i och med att Sverige blir mer mångkulturellt i samband med ökad invandring och globalisering påverkas synen på religion. Vidare nämner de att från mitten av 1800-talet har många nya samfund bildats, till exempel *Jesu Kristi kyrka av sista Dagars heliga* 1850, *Plymouthbröderna* 1876 och *Jehovas Vittnen* 1899. Dessa religiösa samfund utgjorde dock inget hot mot statskyrkans särställning i samhället. Först på 1960-talet började, enligt Andersson och Sander (2009), de religiösa leden i Sverige ändras både i form av antal nya kristna grupper och icke-kristna grupper. Anledningen är enligt Andersson och Sander (2009) ökad globalisering och sekularisering av samhället och ifrågasättande av samhället på inte bara religiösa sätt.

Essén (2008) skriver om barns utsatthet och bristen på forskning inom området. Det saknas uppgifter på hur många barn som växer upp i sekter, enligt Essén (2008). Vidare nämner hon att de många barn som växt upp i sekter under 1960–70-talet idag är vuxna. Flera av dem har lämnat sekterna bakom sig och kan därmed berätta om sina upplevelser.

Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att belysa barns situation i sekter samt vilka svårigheter det kan medföra för barnen själva samt dem som ska hjälpa, framför allt socialtjänsten.

- Vilka svårigheter kan barn som växer upp i sekter ha?
- Vem arbetar för att hjälpa barn i sekter?
- Vilka svårigheter upplever de som arbetar med att hjälpa barn i sekter?

¹ Se Tidigare forskning: Motioner

TIDIGARE FORSKNING

Nedan redovisas begrepp och fakta om sekter för att tydliggöra vad som i denna uppsats menas med sekter.

Vad är en sekt?

Ordet *sekt* har sina rötter i latinets ord *secta* som betyder följe eller parti (Järvå, 2009). I början när ordet togs i bruk gav det upphov till flera nya ord, till exempel fanns *sekt-religiös* som idag enligt Svenska Akademiens Ordbok (2010) har blivit *freireligiös*. På 1800-talet ansågs alla samfund utanför Svenska Kyrkan vara sekter (SAOB, 2010). Nylund (2004) menar att ordet *sekt* på senare tid har fått en negativ och belastande ton, och då ordet nämns i samband med en grupp leder detta till svartmålning av gruppen. Ännu en svårighet kan vara att svenska språket även använder ordet *kult*. Enligt Nationalencyklopedin (2010) ligger skillnaden i att en *kult* inte är lika hårt sammansluten, att en *kult* är mer tillfällig samt att den i regel inte avviker från omvärlden på samma sätt som en sekt. Järvå (2009) å andra sidan menar att då både ordet *sekt* och *kult* fått en negativ ton och gjorde en omskrivning av dessa begrepp som blev *totalitära rörelser*. Svahn (2007) framhäver att många av Sveriges kyrkliga samfund började som sekter och att denna utveckling ibland går fel. Många rörelser som benämns som sekt hävdar att de inte känner igen sig i den förklaring som definitioner ger. Perspektivet vi får från religionssociologin är enligt Nylund (2004) att begreppet används för att kunna förklara en grupp med speciella drag vilket också var ursprunget för benämningen och innefattade då alla religiösa grupper. Själv talar Nylund (2004) om tre grupper av sekter:

- 1) *Destruktiva sekter* är enligt Nylund (2004) en rörelse som skadar en oskyldig tredje part. Enligt Sektfakta (2010) använder dessa rörelser även metoder som påverkar sektens medlemmar negativt. Det finns vissa destruktiva metoder som är olagliga, exempelvis övergrepp och aga.
- 2) I *självdestruktiva sekter* kan medlemmar enligt Nylund (2004) tvingas handla på ett sätt som de själva inte vill. Genom tvång, hot eller tortyr får övriga sektmedlemmar dem att göra som ledaren beordrar.
- 3) *Manipulativa sekter* har en ledare som försöker få människor att tänka på ett sätt som redan är förutbestämt, och sekten försöker få andra att tänka på detta sätt. I denna typ av sekter utövas tekniker som *övertalningskommunikation* och *mind control* (Nylund, 2004).

Wilson (1970) menar att *manipulativa sekter* är världsliga och att de medel som används kan ha religiösa inslag medan målen är hedniska, med andra ord världsliga. Enligt Sektfakta (2010) har *manipulativa sekter* en fasad utåt men baksidan är ofta hemsk för medlemmarna. På grund av de starka sociala banden är det få som lämnar sekten. ”Vi talar om social och mental, metodiskt utnyttjande av förtroende, lögner och förledning, utnyttjande av en persons svagheter och så vidare” (Sektfakta, 2010). Om sekten bor i kollektiv kan ledaren lättare överföra sina dogmer på medlemmarna som blir lätta att styra (Nylund, 2004). Löfgren (2004) hävdar att barn i manipulativa sekter är i riskzonen för fysisk och/eller psykisk dålig hälsa. Löfgren nämner bland annat att detta kan bero på att ledarens läror påverkar gruppens barn-uppfostran. Exempelvis kan en ledares skräck för tandläkaren utvecklas till förbud mot sådan vård för gruppens barn. Det kan även bero på styrandets struktur är hierarkisk. Ledaren avgör hur föräldrarna ska samspeja med sina barn, vilket ställs på sin yttersta spets när lojalitetsprovet kan bestå i att utföra övergrepp på sina barn. Järvå (2009) menar att begreppet *manipulativ rörelse* gör det svårt att se den naturliga påverkan som finns i människors naturliga samspel och att samma problem uppstår med begreppet *otillbörlig påverkan*. Därför menar Järvå (2009) att begreppet *totalitära rörelser* passar bäst eftersom ingen begränsning

till religiösa grupper görs. Detta begrepp, *totalitära rörelser* innebär en bredare förståelse för det verkliga problemet i sekter som ligger i dessa sekters styrelsesätt. Maktpositionen är tydligt markerad genom den hierarkiska uppbyggnaden. Skillnaden mellan samhället i stort och *totalitära rörelser* är att det i dessa grupper finns en sanning och endast en. Järvå (2009) menar att styrelsesättet leder till problem för dem som valt att lämna gruppen, med andra ord är religionen inte problemet. Karaktärsdragen hos en *totalitär rörelse* kan uppstå var som helst, allt ifrån parrelationer till sekter.

Sekter i Sverige

Exempel på sekter som finns i Sverige och som tas upp i denna studie är:

- Kristi Center Syd (KCS) grundades 1989 i Skåne nära Höör och har idag bytt namn till Kingdom Center. Denna sekt har sina rötter i Trosrörelsen men är idag fristående (Sekt fakta, 2010). Idag har sekten cirka 50 medlemmar (Liv i frihet, 2010).
- World Light Center grundades i Vingåker år 1981 av Lilly Gardeby. Flytten till Konga gjorde sekten verksamma i Småland. Idag, efter ledarens bortgång, finns inte denna sekt kvar i Sverige (Nylund 2004).
- Finlands förbedjare grundades i norra Finland år 1960. Sekten kom till Sverige 1968 via en bönegrupp i Skellefteå. Idag har denna sekt cirka 200 medlemmar i Finland, Sverige och Norge. Sitt högsäte har denna sekt på ön Åbo, Finland (Essén, 2008).
- Jehovas vittnen grundades i USA 1931 och finns idag i nästan alla länder. Sverige har idag cirka 22 000 aktiva medlemmar spridda över hela landet (Sekt fakta, 2010).
- Familjen grundades i USA 1968 och kom till Sverige 1970. Efter grundarens död 1994 har antalet medlemmar minskat och rörelsen har en begränsad verksamhet (Sekt fakta 2010).

Hjärntvätt och mind control

Begrepp som *thought reform*, *mind control*, *manipulering* och *hse nao* (*hjärntvätt*) försöker alla förklara den förändring som sker hos människor då de blir involverade i sekter. Dessa begrepp innefattar underpunkter som försöker förklara vad medlemmar utsätts för och bör därför inte direktöversättas (Järvå, 2009). Ordet *hjärntvätt* kommer från japanskan och är omtalat då det ofta förknippas med sekter. Ordet har sina rötter i inkvisitorisk teknik, en teknik som användes för mer än 700 år sedan av katolska kyrkan (Rogge, 1960). Det finns en skillnad mellan *hjärntvätt* och *mind control*. *Hjärntvätt* innefattar ett hot och personen som utsätts befinner sig i en fientlig situation. *Mind control* däremot innebär en dold påverkan och personen som utsätts upplever miljön som familjär och uppfattar därmed inte vad som sker (Sekt eller botemedel, 2010). I Nationalencyklopedins (2009) definition av *hjärntvätt* framkommer även att förändringen av människors etik och moral sker genom hot samt isolering. Enligt Liedgren Dobronravoff (2007) kan inte *hjärntvätt* beskriva det som sker i sekter. Många har försökt beskriva vad som styr och kontrollerar medlemmarna i sekter och Singer (2003) visar in sin bok en lista på den historiska utvecklingen av detta.²

Sektforskaren Steven Hassan (2000), före detta medlem i *Moonsekten*, säger att han kunde lämna sekten först då han, på ett sätt som han kunde relatera till, fick förklarat för sig hur kontroll i sekter går till. Denna kännedom fick Hassan genom en bok av Lifton där en teori i åtta punkter gällande sekters metoder framlades. Enligt Hassan menade Lifton även att en sekt som använder sig av alla dessa åtta punkter utövar destruktiv manipulering (Hassan, 2000). När Hassan lämnat *Moonsekten* började han forska vidare om sekters metoder och tekniker. Ur detta växte BITE-modellen (Behavior, Information, Thoughts, and Emotions) fram. Denna modell har sitt ursprung i Festingers kognitiva dissonanst teori. Nedan görs en sammanfattning

² Se Bilaga 1

av BITE-modellen utifrån de svenska orden: *Beteende, Information, Tankar och Emotioner* (Hassan, 2000):

- Beteendekontroll – Sekten styr över individens fysiska behov, sovttider, mat, aktiviteter, boplats samt andra vanor. Till exempel kan fritiden styras genom schemalagda aktiviteter.
- Informationskontroll – Medlemmar i sekten får endast information som gynnar ledaren eller ledarna, på detta sätt minskas risken för oliktankande. Vissa sekter förbjuder TV, dagstidningar, radio, internet och annat som är en kontakt mellan medlemmarna och omvärlden. Dessutom förbjuder en del sekter sina medlemmar att ha kontakt med människor utanför gruppen.
- Tankekontroll – Detta kan ske på olika sätt, bland annat genom dogmer eller meditation. Genom meditation förmås medlemmar att tömma sitt sinne och därmed sluta tänka. Mantran som används vid meditation gör att medlemmarna slutar till gemenskap men även att de blir påverkade av det som sägs då det trancetillstånd som meditation strävar efter gör det undermedvetna lättpåverkat. Medlemmar lär sig att ledaren alltid har rätt samt inte ska ifrågasättas eller tvivlas på.
- Emotionskontroll – Emotioner (känslor) hålls i obalans genom att belöning och anklagelser skiftar fram och tillbaks. Ena stunden får medlemmarna uppmuntran och nästa anklagas de för att vara själviska, exempelvis vid ilska eller avundsjuka. Medlemmar binds till sekten genom rädslor. Detta kan leda till fobi som i sin tur stoppar individen från att göra det som han eller hon vill.

Otillbörlig påverkan

Ordet *otillbörlig* är känt inom myndigheter samt juridiken, med detta ord menas en oacceptabel handling eller beteende. Nobel (1999) förklarar att trots att allt inte är straffbart så betyder inte det att det är sanktionerat, han säger att *otillbörlig påverkan* betyder att påverkan är olämpliga angrepp på människors integritet. Denna påverkan blir *otillbörlig* då en människa utnyttjas till att göra en handling som han eller hon i vanliga fall inte skulle utföra. I sekter används metoder för påverkan, utnyttjande och manipulering av medlemmar, som svensk lag inte gjort något ställningstagande till (Nobel, 1999).

Sverige har en grundlag som menar att utövning av religion inte får ske på bekostnad av att andra människor far illa. Trots denna lag rör sig vissa grupper i en gråzon, dessa grupper kallas för totalitära rörelser och styrs med ett diktatoriskt ledarskap. (Nylund, 2004).

Sekternas särdrag

Enligt Sekt eller botmedel (2010), är det svårt att sätta en definition av vad en sekt egentligen är, däremot framlägger han sex särdrag som sekter har:

- Stark ledare eller ledning bestående av en liten grupp. Denna ledare eller ledning påstår sig vara ledda av Gud på ett unikt sätt.
- Dogmer som sekten eller rörelsen har får inte kritiseras.
- Totalt relationsstopp med den som hoppar av.
- Relationen med Gud framkommer endast genom att medlemmarna underkastar sig övriga gruppen och denna grupp är vägen till det andliga livet.
- Egentid är svårt att få då individen fordras ha ett aktivt deltagande i sektens arrangemang.
- Medlemmar i sekten innehar upplysningen, omvärlden beskrivs som mindre vetande, tänkandet leder till svart eller vitt.

Nylund, (2004) har en annan lista på karaktärsdrag. Han påstår att om en grupp eller rörelse uppfyller minst tre kriterier är det mycket troligt att det rör sig om en manipulativ sekt. Listan bygger på fyra A:

- Aggression – Vid kritik av eller osäkerhet på ledarens eller sektens dogmer utfärdas sanktioner.
- Aversion – Hotande personer, exempelvis kritiker, anhöriga eller gamla vänner till medlemmar kan omtalas som negativa i sekten och dessa personer kan även få utstå förföljelser.
- Alienation – *Vi-och-dom*-tänkande framkommer genom att sekten avviker från övriga samhället och bildar egna normer och regler. Banden till vänner, familj och övriga nära bryts. Alla relationer tillhör nu sekten.
- Absolut sanning – Tydning och tolkning sker endast på rätt sätt av sekten eller dess ledare.

Sektberoende och sektoffer

I en studie av Ehrenborg (2006) undersöktes hur personlighetsutvecklingen påverkas av att växa upp i en religiös sekt, i detta fall *Jehovas Vittnen*. Resultatet visade att barnens uppväxt präglas av en överhängande rädsla för att synda och/eller bli utesluten ur sekten. Vidare hämmas barnens förmåga att tänka själva på grund av de tankar och svar som sekten presenterar. Utvecklingen hos ett barn som växt upp i en sekt skiljer sig från den hos andra barn. Lojalitet betonas och egna kritiska tankar förtrycks. Denna brist på egna åsikter hämmar barnets utveckling av en egen identitet.

Ehrenborg (2006) hävdar att trots att det enligt svensk lag sedan 1979 är förbjudet att aga barn har det förekommit aga i *Jehovas Vittnen*. Guds lag anses i denna sekt vara överordnad landets lagar. Också sexuella övergrepp förekommer. Barnens umgänge är starkt begränsat till medlemmarna i sekten. Det liv som andra människor lever är helt främmande för dem, och stämplas som syndigt av sekten. Genom rädsla för *Harmageddon* (världens undergång) kontrolleras medlemmarna i *Jehovas Vittnen* av de äldste, sektens ledare.

Ehrenborg (2006) fann även att många tvekar att lämna sekten på grund av de konsekvenser det får för individen. Den som lämnar *Jehovas Vittnen* ses som oren och det är förbjudet att ha kontakt med denne, vilket även gäller dennes familj.

Före detta sektmedlemmar eller nuvarande medlemmar som har starka band på emotionellt och socialt plan, samt fortfarande följer sektens dogmer har ett *sektberoende*. Dessa människor kan även känna sig bundna av ledaren trots avhopp samt erfara skuld- och skamkänslor. Dessa känslor har sin grund i frågor som: Varför och hur gick jag med i sekten? eller Varför lämnade jag sekten? *Sektoffer* anses vara de som blir medlemmar på ett ofrivilligt sätt, detta gäller framför allt barn och övrig familj (Nylund, 2004).

Ledarskap och styrande

Ledarskapet i en sekt förklaras tydligt om den visas i en pyramid och sen delas in i tre nivåer. Beskrivningen och förklaringar på de olika nivåerna görs uppifrån och ner (Nylund, 2004).³

Nivå 1: Ledaren och ledningen. Här ifrån sker all styrning. Denna del utgörs av en liten grupp, det vill säga ledaren och i vissa fall nära medlemmar till ledaren, vilka håller med ledaren i allt. Valet sker odemokratiskt då ledaren ofta utser sig själv, många gånger hävdar han eller hon sig vara gudomlig. Ledaren ger sig även rätten att utse nästkommande ledare och bestämmer även hur nivå två ska se ut. Endast *Jehovas Vittnen* har en annan ledarställning, den utgörs av 18 män där ordföranden har högsta ordet.

³ Se Bilaga 2

Nivå 2: Församlingsledare eller de medlemmar som utför ledarens order. Hit kan kvinnor i vissa sekter inte komma. Anhängare i denna nivå utövar ofta sin makt på de som befinner sig i lägre nivå.

Nivå 3: Vanliga medlemmar. Denna nivå utgör den största gruppen. Medlemmarna här uppmuntras till att försöka komma högre upp i pyramiden men har sällan möjlighet att avancera, utom om han eller i vissa fall hon väljs upp.

Den som befinner sig i nivå 2 lever med ständig risk för att sjunka nedåt. Ledningens uppmuntran till att göra karriär ökar i de två nedersta nivåerna, då medlemmarna lockas av att kunna komma högre upp genom löften. Positionen på nivå 1 är ofta hotad, då den tilldelats på ett odemokratiskt sätt (Nylund, 2004). Hotet kan bestå av att kritiskt tänkande mot ledaren.

Barns levnadsvillkor i sekter

Enligt Singer (2003) betraktar sig ofta sekter som stående över det övriga samhällets lagar. Detta medför att barn ofta utsätts för kränkande behandling eller försummelse. Föräldrar får lära sig nya och, enligt sekten, bättre sätt att uppfostra barnen eller frångå ansvar för sina barn. Fysisk bestraffning är vanligt och används för att bryta ned barnens egen vilja eller driva ut demoner. Vissa sekter uppmuntrar sexuella övergrepp på barn, och emotionell och psykologisk misshandel är vanligt. Våldet legitimeras som ett sätt att visa kärlek. Genomgående i sekter, enligt Singer (2003), är att kontakten med omvärlden begränsas, vilket också visar sig i barnens liv. Skolor fördöms i flera sekter, och i de fall då barnen tillåts gå i offentliga skolor hamnar de utanför kamratgruppen på grund av avvikande beteende eller klädsel. Genom resor kan också barnen hindras från en vanlig skolgång. Generellt är hälso- och sjukvård i sekter bristande och läror som talar emot medicinsk hjälp är ett återkommande drag. Barnen kan också utsättas för näringsfattiga dieter och till och med droganvändning.

Barn som växer upp i sekter lär sig ett mycket speciellt sätt att se på världen, hävdar Singer (2003). De internaliserar sektens svart-vita värdesystem, och sällan lär de sig innebörden i begrepp som medkänsla, förlåtelse och vänlighet. Dessa barn får inga möjligheter att observera förhandlingar och kompromisser i det dagliga livet. De får inte se vuxna som fattar beslut tillsammans eftersom ledaren ses som allsmäktig. Barn som lever under dessa omständigheter tillåts inte att leka eller andra för barn vanliga beteenden, vilket resulterar i att barnen blir passiva och underkuvade.

Artiklar om barn i sekter

Öhlén (1994a) skriver en artikel i *Socionomen* om barn som föds och växer upp i sekter. Med hänvisningar till Sveriges lagar och FN:s konvention om barnets rättigheter påpekar han att barn har tillerkänts samma rättigheter och friheter som vuxna samt särskilda rättigheter till skydd mot skadliga uppväxtförhållanden. Många av de sekter som finns idag har funnits i ett par decennier och en andra generationens sektmedlemmar har uppkommit, som inte fått möjligheten att välja detta liv. I USA finns exempel på sekter där det förekommit sexuella övergrepp, barnarbete och att barnen vänts mot sina föräldrar. Sexuella övergrepp och misshandel i sekter har också förekommit i Sverige, bland annat i *Familjen* (före detta *Guds barn*) och *Livets Ord*. Fysiska bestraffningar är vanliga, ofta med syftet att driva ut onda andar. Inom sekter hålls ofta en näringsfattig diet som är skadlig för barn. Dessutom undviker många sekter kontakt med sjukvården och hänvisar istället till bön och andra ritualer för att bli av med sjukdom. Att ta emot medicinsk hjälp ses som ett tecken på sviktande tro.

Vidare påvisar Öhlén (1994a) att barnens naturliga uppväxtmiljö försvinner då de hindras från naturliga beteenden som lek, ifrågasättande och spontanitet. Ofta tillåts inte föräldrarna uppfostra sina barn, utan alla barn tillhör sekten och uppfostras av ledaren. Genom bristen på samspel med sina egna föräldrar förnekas barnen en djupare relation med dem. Om en förälder går ur sekten vänds barnen mot denne och tillåts inte umgås med föräldern. Barnen lär sig att de inte kan lita på vuxna eller på sina egna tankar och känslor. Också kontakten med

samhället i övrigt begränsas. Barnen går ofta i privata skolor eller får hemundervisning. Öhlén (1994a) hänvisar till en studie genomförd av Paul R Martin med 111 avhoppare från sekter. I denna studie framkom det att dessa barn på grund av systematisk kränkande behandling på flera områden hämmats i sin utveckling.

Öhlén (1994a) talar om att många sekter använder sig av *mind control* för att kontrollera sina medlemmar. Att lämna sekten kan leda till stora psykiska problem och självmord är vanliga. I detta läge är hjälpen från omgivningen avgörande, och det har visat sig att de som genomgått terapi återhämtar sig snabbare än de som inte fått stöd.

I en annan artikel i samma tidning belyser Öhlén (1994b) de svårigheter som finns då socialtjänsten i ett ärende kommer i kontakt med en sekt. Det är ofta svårt att få tag i information och kunskaperna bland socialsekreterare är små. De extrema beskrivningar som klienter ger om sitt liv i sekterna gör att socialsekreterarna tvivlar på deras ord. Barn beskriver kränkande behandlingar och en paradoxal kombination av rädsla och kärlek till sektledaren, samt använder sig av ett helt annat språk än andra barn. Sekten i sin tur försöker manipulera utredningen med samma metoder som används på dess medlemmar. Det förekommer också att barnen försvinner då familjen meddelats att en utredning ska påbörjas, vilket orsakar problem då ett omhändertagande inte kan göras baserat på familjens religiösa tillhörighet.

I God Tro

Uppdraget som ligger till bakgrund för utredningen *I God Tro* (SOU 1998:113) var att undersöka vilka hjälpbehov avhoppare från sekter kan ha. Vidare syftade utredningen till att undersöka barns situation i sekter samt forskningsläget i frågan och preventionsmöjligheter. I flera länder hade liknande utredningar gjorts och olika strategier förespråkades för att handskas med problemet. Till exempel i Frankrike och Belgien används lite hårdare metoder, med tydliga markeringar som i princip är en alliering med antikulturrelsen. På andra håll, till exempel i Tyskland, tar man det varligare och observerar vissa sekters organisation eller varnar för dessa rörelser i informationsblad. Slutligen finns vissa länder, till exempel Danmark och England, där inga statliga utredningar gjorts och det potentiella hotet från sekter ses som litet. Med bakgrund av dessa internationella erfarenheter förklarar utredningen att den bästa strategin för ett effektivt agerande är kunskap och dialog. Dock fann utredningen en stor brist på just kunskap, i synnerhet när det gäller barnens situation, då inga större övergripande studier gjorts på området. Forskning som lyfter fram de verkliga förhållandena skulle tillförsäkra saklighet i debatten såväl som åtgärder som lyfter fram demokratiska rättigheter utan att kränka religionsfriheten.

I sina undersökningar fann utredningen *I God Tro* (SOU 1998:113) att de flesta medlemmar i nyreligiösa rörelser har goda erfarenheter av sitt medlemskap. Organisationen som de anslutit sig till står för idéer som fyller ett behov hos personen, medlemskapet är begränsat i tid och vid utträdet känner sig personen berikad av erfarenheten. Dock fann utredningen att uppemot 100 personer varje år söker hjälp för problem med anknytning till sekter. Vidare tror utredningen att fler skulle söka hjälp om vårdpersonal hade större kunskap om de problem som kan uppstå i dessa sammanhang. Många kan också avstå från att söka hjälp på grund av skam över att ha blivit lurad. Ytterligare en grupp i behov av hjälp är anhöriga till personer som är med i eller har lämnat en sekt. Problem som kan uppstå är psykiatriska, andliga, sociala, medicinska, juridiska och ekonomiska. Detta innebär att personen kan behöva hjälp från flera olika vårdgivare, vilket leder till ett stort behov av kunskap hos dessa professionella för att kunna möta behoven.

För att öka kunskapen om sekter föreslår utredningen *I God Tro* (SOU 1998:113) att ett kunskapscentrum för forskning inrättas. Vidare anser utredningen att den stiftelse som blir ansvarig för kunskapscentrat också bör verka för att öka förståelse och dialog mellan

nyreligiösa rörelser och det övriga samhället. Stiftelsen bör bygga upp ett nätverk av alla intressenter på området, till exempel rörelserna i fråga, olika frivilligorganisationer och forskare.

Också i undersökningen av barns situation i sekter stötte utredningen på hinder i form av kunskapsbrister. Föräldrar har rätt att uppfostra sina barn i enlighet med sin tro. Dock förekommer det att barn blir utsatta för kränkningar och övergrepp i sekter. Utredningen uppmärksammar den balansgång det är att tillförsäkra barnen det skydd och stöd de har rätt till samtidigt som tillhörigheten till en rörelse måste ses med respekt. För att hjälpa dem som arbetar med dessa barn föreslår utredningen att råd och anvisningar utarbetas till olika professioner inom till exempel skola och socialtjänst, samt att det bör ligga på socialtjänstens ansvar att inhämta kunskaper om sekter. Utredningen *I God Tro* (SOU 1998:113) visar också på att problem kan uppkomma ur att barn i sekter går i friskolor eller får hemundervisning, och att det fanns brister i skolverkets kontroller av dessa system. För att avhjälpa detta föreslår utredningen en översyn av regler och tillämning vad det gäller friskolor och hemundervisning.

Utredningen uppmärksammar också det juridiska dilemma som finns i samband med sekter. Individen har rätt att själv välja och utöva sin religion, även om detta innebär att denna avsäger sig demokratiska fri- och rättigheter. Dock är det inte tillåtet att i denna utövning kränka en annan människas fri- och rättigheter eller bryta mot lagarna. Trots att Sveriges lagar ska ge gott skydd till den enskilde, finns det brister när det gäller den otillbörliga påverkan som ofta förekommer i sekter. Därför föreslår utredningen att brottsbalken ändras så att otillbörlig påverkan blir straffbart (SOU 1998:113).

Sex år efter utredningen

I programmet *Sommarintervju* i Tv4 (2004) intervjuas Margó Ingvardsson som gjort utredningen *I God tro*. Hon får frågan om vad som görs för barn som växt upp i sekter.

”Det är det stora problemet, att samhällets kunskap om vad som händer barn och vuxna i olika religiösa rörelser är alldeles för liten. Samhället vet inte vad barnen är med om, man vet inte vad man ska göra om barnen får psykiska besvär efteråt. Jag tycker också att samhället visar heller ingen vilja att skaffa sig den kunskapen. Därför kan man säga att jag misslyckades i den utredningen, för jag lyckades inte att få gehör. [– – –] Alla barn har ju rätt till samhällets skydd mot psykiska och fysiska övergrepp, men barn som lever i religiösa rörelser är osynliga för samhället. Vi ser dem inte. Dessutom är alla så rädda för att trampa över gränserna när det gäller religionsfriheten och trosfriheten, så samhällets företrädare vet inte riktigt vad de får göra och vad de kan göra”.

Motioner

Sedan utredningen *I God tro* (SOU 1998:113) har inte mycket hänt från statens sida när det gäller sekter och barn i sekter. Ingen av utredningens föreslagna åtgärder har genomförts. Flera motioner har lagts fram (1997/98:So211, 1998/99:So269, 2001/02:So514, 2005/06:So433, 2007/08:So460, 2009/10:So373, 2009/10:So477), med upprepade hänvisningar till just denna utredning, men ingen har antagits i riksdagen. Motion 2005/06:So433 lyfter också fram det faktum att *I God tro* (SOU 1998:113) inte lett till någon ny lagstiftning trots att de problem som utredningen visade på ännu förekommer.

Många motioner framhåller bristen på kunskaper om sekter hos professionella som arbetar med barn. Det saknas också kunskap kring problem som kan relateras till medlemskap i sekter. Flera av motionerna anser att lösningen skulle kunna vara mer utbildning eller inrättande av ett kunskapscentrum för forskning och samarbete samt en riksenhet där före detta sektmedlemmar kan erbjudas hjälp. En annan åtgärd som föreslås är ändringar i lag så att de metoder som används i sekter blir olagliga och rubriceras som otillbörlig påverkan.

Motion 2009/10:So373 efterlyser också en ny utredning om barn som växer upp i manipulativa sekter, med hänvisning till bristen på resultat av den första utredningen.

Ett flertal motioner (2007/08:Ub249, 2007/08:Ub277, 2007/08:Ub456, 2007/08:Ub516, 2009/10:Ub508) har också lagts fram rörande situationen för barn som går i friskolor med religiösa grupper som huvudmän. Upprepade gånger efterfrågas översyn och justeringar av skollagen för att skärpa kontrollen av dessa skolor och deras huvudmän, så att sektliknande samfund inte kan godkännas som huvudman. Argumenten som lyfts fram är bland annat att den statliga skolan är samhällsklasser och trosuppfattningar möts medan alltfler konfessionella skolor leder till segregering. Vidare hävdas att undervisning som strider mot skollagen tillåts bedrivas tyder på att barnens bästa inte är i fokus. Trosbaserad undervisning begränsar elevernas mänskliga rättigheter och strider mot de demokratiska principerna. För att säkerställa att alla barn får adekvat utbildning föreslår motion 2009/10:Ub508 att det i skollagen ska fastslås att all skolundervisning ska vara ickekonfessionell, även då skolans huvudman är en religiös rörelse.

Frivilligorganisationer

Två stora frivilligorganisationer som arbetar för människor i sekter är *FRI* (Föreningen *rädda individen*) och *Hjälpkällan*. *FRI* grundades 1984 och är en stödförening för före detta och nuvarande sektmedlemmar samt deras anhöriga. *FRI* arbetar även med att samla och sprida kunskap om sekter. Syftet med föreningen är att bevaka de mänskliga rättigheterna. *FRI* består idag av ungefär 600 medlemmar som alla är före detta sektmedlemmar.

Hjälpkällan är en organisation som erbjuder stöd till människor vill lämna sekter. Denna organisation har bland annat ett kristeam bestående av exempelvis psykologer, socialarbetare och sjuksköterskor som även själva har erfarenheter av sekter. *Hjälpkällan* har även kontaktpersoner som är utbildade från kristeamet vars uppgift består i att på olika sätt erbjuda före detta sektmedlemmar stöd.

Det finns även ett antal webbsidor med syftet att samla och sprida kunskap om sekter. Exempel på sådana sidor är *Sektfakta*, *Sekt eller botemedel* samt *Liv i frihet*.

METOD

Den vetenskapliga metod vi har valt har anpassats för att uppnå studiens syfte och besvara våra frågeställningar. Enligt Holme och Solvang (1997) finns det ett antal grundkrav när det gäller val av metod:

- Metoden ska vara ett redskap för att lösa studiens problemformulering.
- Metoden ska överensstämma med verkligheten samt bidra till ett systematiskt urval av information och kunna utnyttja informationen på ett bra sätt.
- Metoden ska kunna presentera materialet så det går att kontrollera och granska att det är hållbart.
- Resultaten ska bidra till ökad kunskap och generera vidare forskning.

För att få fördjupade kunskaper om barn i sekter valde vi två metoder, dels *intervjuer* och dels en *litteraturstudie*.

Litteratursökning

Bryman (2007) nämner vikten av en litteraturgenomgång för att skapa en bild av det aktuella kunskapsläget. Det är viktigt att hålla ett kritiskt förhållningssätt till litteraturen. Vidare nämns tekniker för att problematisera området som undersöks: *ofullständig problematisering*, *otillräcklig problematisering* samt *oförenlig problematisering*. Viktiga skillnader är mellan *ofullständig* och *otillräcklig problematisering*. I *ofullständig problematisering* finns luckor i

forskningen medan det i *otillräcklig problematisering* saknas forskning om aspekter som kan förbättra synen på området (Bryman 2007). Litteraturgenomgången inför studien visade på *ofullständig problematisering* i tidigare forskning. Till exempel saknas ingående forskning om barns uppväxtmiljö i sekter.

Litteratursökningen gjordes genom att både utländsk och svensk forskning och böcker söktes via databaserna Artikelsök, Social Services Abstracts och Elin@Örebro samt på Universitetsbiblioteket och Statsbiblioteket, båda i Örebro, med studiens syfte som ledord. Sökord som användes vid litteratursökningen var:

På svenska: barn+sekt, barn+sekter, sekter, barn som far illa, totalitära grupper

På engelska: children+cult, children+social, work+cult, children+sect

Vidare kunskap inhämtades från relevanta hemsidor (Sekt fakta, Liv i Frihet, FRI, Hjälpkällan, Rädda Barnen, Sekt eller botemedel, Barnombudsmannen) samt faktaprogram från TV4.

Intervjuer

Intervjuer ger enligt Dahlgren och Sauer (2009) fördjupad fördjupade kvalitativa kunskaper inom det studerade ämnet, vilket vi menar lämpar sig väl för denna studie. Kvale (1997) menar att en forskningsintervju kan bygga på ett vardagssamtal men utifrån ett professionellt utgångsläge. Den kvalitativa intervjun görs enligt Holme och Solvang (1997) inte med standardiserade frågeformulär utan styrningen ska komma utifrån intervjupersonen. Dock kan intervjuaren välja att strukturera intervjun genom att ställa frågorna i en särskild ordning (Patel & Davidson, 2003). Bryman (2007) nämner semistrukturerad intervju som innebär att intervjuaren håller en generell hållen intervju utifrån en guide där frågorna är mer generellt hållna och ordningen inte hålls lika strikt. Intervjuguide är enligt Kvale (1997) ett sätt som hjälper forskaren att hålla fokus på intervjun. Intervjuguiden kan utformas med öppna frågor eller i teman (Patel & Davidson, 2003).

Med bakgrund av detta valde vi en semistrukturerad intervju med hjälp av en intervjuguide⁴ bestående av öppna frågor som metod för denna studie. Den semistrukturerade intervjun gav oss möjlighet att följa upp informanternas svar med följdfrågor för att få ytterligare klagörande och fördjupad information, medan intervjuguiden hjälpte oss att hålla fokus på ämnet för intervjun samt såg till att alla intervjuerna behandlade samma teman. Intervjuguidens öppna frågor gav informanterna möjligheten att fritt berätta med egna ord om sina upplevelser och kunskaper.

Kvale (1997) konstaterar att det är fördelaktigt att spela in intervjuer då intervjuarens förmåga att korrekt minnas intervjun begränsas av minnets selektivitet samt bortfall av detaljer. För att göra materialet hanterbart är det enligt Kvale (1997) vanligt att intervjun skrivs ut i text, transkriberas. Detta innebär dock att materialet tolkas av den som transkriberar, på olika sätt beroende på instruktioner och syfte samt tydligheten av bandningen, vilket påverkar *reliabiliteten*. Reliabiliteten kan ökas genom att flera personer transkriberar samma text och de olika texterna sedan jämförs för att upptäcka olika tolkningar. Enligt Kvale (1997) påverkas transkriberingen även av den person som gör den, vilket påverkar *validiteten*. Hur utskrivaren väljer att återge det som sägs, var pauser och dylikt placeras, påverkar hur läsaren i sin tur tolkar det som återges. Utskriften blir en karta och vilken transkription som är den riktiga blir en fråga om vad som lämpar sig för att svara på studiens syfte. Ordgranna återgivning lämpar sig för språklig analys, medan mer litterära återgivning lämpar sig för att återge intervjupersonens berättelse till läsaren.

Intervjuerna genomfördes över telefon och spelades in för senare transkribering. Information från informanterna inhämtades även via e-mail. En transkribering gjordes utifrån temana i resultatredovisningen. Fokus låg på att återge den information som informanterna gav. I detta steg ingick ett visst mått av tolkning av informanternas svar för att bedöma under

⁴ Se Bilaga 3

vilket tema svaret hörde hemma. Dock formulerades temana utifrån intervjuguiden, som i sin tur konstruerades utifrån studiens syfte och frågeställningar. Detta för att minska risken för felaktiga tolkningar. I denna studie har inte samma intervju transkriberats av flera personer, men transkriberingarna kontrollerades av alla studiens författare för att minimera risken för missuppfattningar.

Urval

Intervjuer var planerade att genomföras med socialtjänstpersonal men svårigheter att finna någon med kunskap samt intresse att delta ledde till metodjustering. Svaren vid kontakt med olika myndigheter och vissa frivilligorganisationer, till exempel Rädda Barnen, var att de saknar kunskap eller inte kommer i kontakt med barn som lever i sekter. ”Vi arbetar inte med den frågan nu och kan därför inte svara på frågor om detta”, blev svaret från Rädda Barnen. En representant för Socialstyrelsen i Örebro svarade:

”Socialstyrelsen har såvitt jag känner till inte haft något uppdrag som rört barn i sekter och har inte heller tagit något eget initiativ i frågan. Jag uppfattar att kunskapen är begränsad och kan för egen del inte besvara de frågor ni ställer”.

För att få fram kunniga inom området kontaktades personer som nämns i litteratur om sekter. Dock var vissa av dessa osäkra på att ställa upp men kunde då namnge andra som de trodde kunde ha mer kunskap. Detta medförde att urvalet gjordes genom den så kallade snöbollseffekten. Enligt Bryman (2001) innebär denna urvalsmetod att en kontakt ger ytterligare kontakter som kan vara aktuella för studien. Totalt genomfördes intervjuer med fyra informanter: två representanter för frivilligorganisationen Hjälpkällan, en socialsekreterare samt en psykolog.

Fallstudien

Bryman (2001) säger att fallstudier ofta innehåller ett specifikt fall eller är exempel på speciella händelser, till exempel Irakkriget. Det som särskiljer fallstudier från andra studieformer är att syftet är att belysa speciella unika drag eller händelser. Vi valde denna metod eftersom syftet är att belysa barns situation i sekter. Utifrån att det är etiskt olämpligt och även svårt att intervjua barn i sekter ansåg vi att en fallstudie är mest lämplig för att uppnå studiens syfte. Metoden bedömdes också det mest optimala tillvägagångssättet utifrån den begränsade tid vi hade för studien.

Berättelserna i fallstudien kommer från publicerad litteratur samt en hjälporganisationens hemsida (Liv i Frihet) och blev sammanlagt sex stycken. Litteraturen behandlades som respondenter och svar söktes i texten utifrån en intervjuguide⁵. Denna konstruerades på samma sätt som intervjuguiden för intervjuerna, med utgångspunkt i studiens syfte och frågeställningar. Utifrån intervjuguiden formulerades teman för resultatredovisningen.

Urval av litteratur

Berättelserna valdes genom det som Bryman (2001) kallar *bevämlighetsurval*. Detta innebär att de respondenter, i detta fall berättelser, som finns tillgängliga samt är relevanta till studiens syfte väljs ut. För att berättelserna skulle vara relevanta måste de handla om en person som fötts in i en sekt eller kommit i kontakt med sekten under sin barn- eller ungdomstid. Vidare var det viktigt att berättelsen innehöll detaljer om livet i sekten samt utträdet och tiden efter. Berättelserna valdes även för att visa olika typer av sekter och ge möjlighet att finna likheter samt skillnader dem emellan. De sekter som beskrivs i litteraturen finns eller har funnits i Sverige.

⁵ Se Bilaga 4

Litteratur som används i studien är:

- Ewas berättelse ur *Manipulering pågår* (FRI, 2004)
- Saras berättelse: *Min historia i och efter sekten* (Liv i frihet, 2009)
- Cecilias berättelse ur *Sektbarn* (Essén, 2008)
- Majas berättelse ur *Sektbarn* (Essén, 2008)
- Elina och Martinas berättelse ur *Sekten* (Pohl, 2005)
- Kristinas berättelse ur *De oskuldfulla* (Jones, Jones & Buhring, 2007)

Litteratur som valdes är författad av vuxna före detta sektmedlemmar och beskriver deras uppväxt i sekter. Hälften av berättelserna är primärkällor (Ewa, Sara, Kristina) och hälften är sekundärkällor baserade på samtal med huvudpersonerna (Cecilia, Maja, Elina och Martina).

Reliabilitet och validitet

Enligt Kvale (1997) är *validiteten* hos en studie beroende av att valda teorier är styrkta. *Validiteten* handlar också om den tillförlitlighet som finns i respondenters rapporter och den kvalitet som finns under intervjuandet. Ett ständigt ifrågasättande och kontrollerande av empirin som inhämtas krävs. Studiens kvalitet grundar sig på huruvida intervjufrågorna är valida och tolkningarna är hållbara (Kvale, 1997). De teorier som använts i studien är relevanta till syftet, har funnits under en längre tid och har styrkts genom många studier. Intervjufrågorna utformades med utgångspunkt i syfte och frågeställningar. För att förtydliga svaren användes under intervjuerna följdfrågor. Under transkribering och tolkning av intervjuerna granskades innehållet av flera av studiens författare.

Enligt Kvale (1997) mäter *reliabiliteten* studiens tillförlitlighet med avseende på *intersubjektivitet*, *urval* samt *mätverktygets pålitlighet*. *Intersubjektivitet* innebär att samma studie ska kunna genomföras med ett likvärdigt urval och generera ett liknande resultat, vilket vi anser möjligt med denna studie. För att studien ska bedömas som reliabel måste *urvalet* bestå av respondenter som besitter de kunskaper som efterfrågas i syfte och frågeställningar. *Mätverktygets pålitlighet* består i att det mäter det som ämnas mätas (Kvale, 1997). Denna studie anses vara tillförlitlig då tolkningar av svaren återfördes till respondenten löpande i intervjun. Frågorna i intervjuguiderna har utformats utifrån studiens syfte och frågeställningar, vilket talar för en hög pålitlighet i mätverktyget.

Medvetna ledande frågor är enligt Kvale (1997) inte nödvändigtvis något negativt, dock kan omedvetna ledande frågor leda till att tillförlitligheten reduceras. I konstruktionen och genomförandet av intervjuerna reflekterades över formuleringen av frågor för att minska risken av omedvetna ledande frågor. Intervjuguiden bestod medvetet av öppna frågor.

Forskningsetiska överväganden

De forskningsetiska övervägandena innefattar fyra huvudkrav enligt Codex (2010): *Informationskravet*, *Samtyckeskravet*, *Konfidentialitetskravet* samt *Nyttjandekravet*. Dessa fyra utgör tillsammans individskyddet som syftar till att skydda den enskilda individen från skada eller kränkning i forskningssammanhang samt att överblicka forskningens konsekvenser (Codex, 2010). *Informationskravet* fastställer att detaljerad information kring studiens syfte ska delges respondenterna, samt att dessa ska kunna avbryta sitt deltagande när de vill. *Samtyckeskravet* medför att forskaren måste ha respondentens personliga medgivande för att använda den empiri som framkommer. *Konfidentialitetskravet* handlar om att forskaren ska se till att ingen obehörig kan ta del av den empiri som inhämtas från respondenten. *Nyttjandekravet* innebär att empirin endast får användas i forskningssyfte och inte får medföra följder i form av beslut eller åtgärder (Codex, 2010). Vid intervjuer med informanterna gavs information om individskyddet samt studiens syfte. Deltagandet var frivilligt och muntlig överenskommelse gjordes rörande användningen av empirin för denna studie.

Reflektioner kring anonymitet gjordes rörande informanterna i intervjuerna. Anonymiteten säkrades genom att namn kamouflerades, vilket leder till förhindrande av skada på individen. Ytterligare reflektioner rörde följderna av studien för informanterna. Risken bedömdes liten då de deltog i egenskap av informanter, vilket innebär att de inte berättade om sina egna upplevelser. Vi gjorde ett medvetet etiskt val att inte göra direktintervjuer med barn i sekter, då detta kunde medföra både etiska och praktiska svårigheter. Till exempel är det inte etiskt försvarbart att utsätta ett redan utsatt barn för ytterligare påfrestningar. Dessutom finns svårigheter att nå respondenter i denna grupp på grund av sekters slutenhet mot omvärlden.

Metoddiskussion

För att uppnå studiens syfte skulle det lämpligaste ha varit att intervjua socialarbetare men på grund av bristen på erfarna och villiga socialarbetare valdes även frivilligarbetare som informanter. Dessa kan antas sakna kunskaper om socialtjänstens möjligheter att hjälpa barn i sekter men bedömdes ändå besitta värdefull kunskap angående barns situation i sekter samt den hjälp som frivilligorganisationerna erbjuder.

Fallstudie valdes som metod för att belysa barns upplevelser i sekter vilket har medfört att respondenterna är vuxna människor som berättar om en passerad tid. För att tydligare se vad som pågår idag inom sekter skulle direktintervjuer med barn som nu är medlemmar eller nyligen lämnat sekter varit mer ändamålsenligt. Dock anser vi som diskuterats ovan att det inte är etiskt förvarbart eller praktiskt genomförbart att genomföra sådana intervjuer.

TOLKNINGSRAM

Nedan beskrivs den teoretiska tolkningsram som används i analysen av studiens resultat. Denna består av *anknytningsteori*, *beteendeteori* och *FN:s konvention om barnets rättigheter*.

Anknytningsteori

Begreppet *anknytning* används enligt Hindberg (2004) i utvecklingspsykologiska sammanhang som en översättning av det engelska begreppet *attachment*. Teorin har influenser från *utvecklingspsykologi*, *objektrelationsteori* och *evolutionsteori*. I korthet beskriver *anknytningsteorin* det band som finns mellan ett barn och dess vårdare samt den process som bildar och upprätthåller detta band. Vidare beskriver teorin, enligt Hindberg (2004), hur anknytningen utvecklas till *inre arbetsmodeller*, som är representationer av barnet, viktiga närstående samt samspelet mellan dem. Dessa arbetsmodeller är en viktig del i personlighetsutvecklingen och påverkar människan under hela livet (Hindberg, 2004).

Broberg, Granqvist, Ivarsson och Risholm Mothander (2006) berättar att *anknytningsteorins* upphovsman John Bowlby var barnpsykiatriker och psykoanalytiker. De hävdar att Bowlby inspirerades av forskare som studerade prägling hos djur, alltså att ungarna följer efter och härmar mammans beteende. Ett viktigt försök, som påverkade Bowlby mycket, handlade om surrogatmammor till apungar, vilket visade att ungarna föredrog en mamma som liknade en apa framför den som kunde ge ungen mat (Broberg m.fl. 2006). Människobarnet är enligt Broberg, Almqvist och Tjus (2003) mycket sårbarare än djurens ungar, vilket medför att dess tidiga relationer till sina vårdare är än viktigare för dess överlevnad och trygghet. Bowlby drog slutsatsen att redan det lilla barnet måste vara utrustat med ett beteendesystem med syftet att knyta och behålla en nära kontakt med vårdaren (Broberg m.fl. 2003).

Bowlby utvecklade sin teori tillsammans med makarna James och Joyce Robertsson samt Mary Ainsworth. Makarna Robertssons studier visade att en nära relation är viktig för barnets utveckling samt att separationer resulterar i olika symptom och allvarliga konsekvenser för den fortsatta utvecklingen (Broberg m.fl. 2006). Ainsworths studie med fokus på utvecklingen av mor-och-barn-relationen blev den första studien som jämförde anknytningens utvecklingen i

olika kulturer och resultaten visade på stora likheter. Bowlby och Ainsworth beskrev anknytningen som en typ av känslomässigt band, vilket kännetecknas av att:

- det är varaktigt över tid,
- det är riktat mot en specifik och icke utbytbar person,
- det är känslomässigt viktigt för individen,
- personerna söker varandras närhet,
- personerna upplever obehag vid ofrivilliga separationer,
- den som är anknuten söker trygghet, tröst och beskydd hos *anknytningspersonen*.

Fem av kännetecknen gäller också för andra känslomässiga band, men det sjätte är specifikt för anknytningsrelationen. Om individen finner trygghet och tröst då den söker närhet till *anknytningspersonen* kallas anknytningen trygg. Däremot om detta behov inte tillfredställs av *anknytningsbeteendet* kallas anknytningen otrygg (Broberg m.fl. 2006).

Enligt Broberg m.fl. (2006) har ett barn med en *ambivalent (otrygg) anknytning* svårt att lära sig vad det kan förvänta sig av *anknytningspersonen* när *anknytningssystemet* aktiveras. Ibland är denne en bra vårdare, men detta styrs mer av *anknytningspersonen* än av barnets signaler. Följden av detta blir att barnet lär sig att det inte själv har något inflytande över samspelet utan är utelämnad till vårdarens godtycke (Broberg m.fl. 2006). Karlsson (2008) säger att den *ambivalenta anknytningen* är otrygg men organiserad. Detta innebär att barnet, trots *anknytningspersonens* inkonsistens i samspelet, kan bygga upp *inre arbetsmodeller* som ger sammanhang i livet (Karlsson, 2008). Enligt Broberg m.fl. (2006) beror detta på att samspelet under det första levnadsåret har varit tillräckligt konsekvent för att barnet ska kunna bygga en strategi för att få sitt anknytningsbehov tillfredställt. Dock visar vissa studier, enligt Karlsson (2008), på att en *ambivalent anknytning* minskar förmågan att ingå nära relationer utan att förlora den egna identiteten, reglera starka känslor samt att möta andra människor på ett empatiskt sätt. Enligt Karlsson kan bristen på förtroende för sin egen förmåga att påverka omgivningen leda till en svag självkänsla.

Då samspelet mellan barn och *anknytningsperson* bygger på rädsla kan barnet utveckla en *desorganiserad anknytning*. *Anknytningspersonen* som ska vara en källa för trygghet och tröst väcker samtidigt rädsla, vilket resulterar i en konstant konfliktsituation för barnet. Behovet av trygghet och känslan av rädsla är starkt sammanknutna och leder till att barnet inte kan utveckla en strategi för att få sina behov tillfredställda. En *desorganiserad anknytning* kan leda till att individen alltid anpassar sig till andra eller får stora problem med tillit. *Desorganiserad anknytning* är den typ av anknytning som har allvarligast konsekvenser för barnets fysiska och psykiska utveckling. Utvecklandet av en denna anknytning är vanligt förekommande bland barn som utsätts för många yttre riskfaktorer, samt bland barn som utsätts för misshandel eller övergrepp (Karlsson, 2008).

Winnicott, en kollega till Bowlby, införde enligt Broberg m.fl. (2003) begreppet *good-enough-mothering* (ung. tillräckligt bra vårdare). Han hävdade att det räcker att vårdarna är tillräckligt bra för att barnet ska få en gynnsam utveckling, de behöver inte vara perfekta. Att vårdaren är tillräckligt bra innebär att denne tillfredställer barnets grundläggande behov av till exempel mat, sömn och beskydd samt svarar på ett lyhört och förutsägbart sätt på barnets signaler. *Anknytningsteorin* är en kulturfri teori, då *anknytningsbeteenden* observerats hos barn från alla undersökta kulturer. Dock finns det utöver *good-enough-mothering* lika många variationer på omvårdnad som det finns föräldrar, där olika kulturella och individuella normer för uppfostran får sitt uttryck.

En viktig uppgift för *anknytningspersonen* är att hjälpa barnet att reglera sina känslor. Detta är en förmåga som det lilla barnet inte har, vilket gör det mycket känsligt för att under längre stunder erfara starka negativa känslor. Med hjälp av *anknytningspersonen* lär sig barnet

efterhand det som kallas *emotionell självreglering*. Om barnet tidigt fått hjälp att känna igen, reglera och hårbärgera olika känslor underlättas detta i högre åldrar. (Broberg m.fl. 2003).

Barnet utvecklar under andra halvan av sitt första levnadsår en förmåga att tänka om och skapa föreställningar om sig själv och andra människor. Dessa föreställningar kallas inom anknytningsteorin *inre arbetsmodeller* (Broberg m.fl. 2003). Enligt Broberg m.fl. (2006) syftar inre arbetsmodeller på *mentala representationer* av barnets faktiska erfarenheter av samspel. Särskilt viktiga för utvecklingen av dessa modeller är de erfarenheter barnet gör vid de tidpunkter då *anknytningssystemet* är påslaget. Dessa erfarenheter blir grunden för *arbetsmodeller* med vilkas hjälp barnet kan reglera och förutsäga *anknytningssituationer*. Huvudresursen för *arbetsmodellerna* av andra är *anknytningspersonen*. Det är barnets erfarenheter av hur denna person är, dennes tillgänglighet och hur denne svarar på barnets signaler som påverkar hur den modell av andra som barnet utvecklar kommer att se ut. Vidare påverkas utvecklingen av barnets modell av sig självt starkt av huruvida barnet och dess beteenden är accepterade av *anknytningspersonen* (Broberg m.fl. 2006).

Beteendeteori

Beteendeteorin grundades av den amerikanske psykologen John B Watson som i sin tur fick inspiration av Ivan P Pavlovs teori, *klassisk betingning* (=signalinläring) (Crain, 2005). På 1970-talet skrev psykologen Burrhus F Skinner boken *Bortom frihet och värdighet* vilken gjorde honom känd inom beteendepsykologin. Idag anses han vara en av den mest inflytelserika personen inom detta område (Jerlang, Egeberg, Halse, Jonassen, Ringsted & Wedel-Brandt 2006). Nedan följer en redogörelse för dessa tre personers olika beteendeteorier: Pavlovs teori – *klassisk betingning*, Watsons teori – *inläringsteori* samt Skinners teori – *radikal behaviorism*.

Klassisk betingning

Enligt Jerlang m.fl. (2006) är ett beteende något som alla har medfött och detta beteende visar sig då påverkan utifrån utlöser själva beteendet. Denna påverkan kan även kallas för signaler. Pavlov kallar det för *klassisk betingning* då detta beteende yttrar sig i fysisk reaktion (R), signalen (påverkan) från omgivningen har lett till en handling (R) (Jerlang m.fl. 2006). Pavlov har utmärkt sig för sina hundförsök. Med hjälp av hundar undersökte han betydelsen av de medfödda reflexerna. Han fann att medfödda reflexer (R) alltid utlöses av en signal (S). Till exempel, mat (S) ledde till att hundarna fick mer saliv i munnen (R). I samband med detta insåg han att hundarna även reagerade då han inträdde i rummet och att salivtillförseln ökade automatiskt (Crain, 2005). Pavlov gick ytterligare ett steg och började använda sig av en ringklocka i samband med utfodring till hundarna. Även detta ljud ledde till att hundarna fick ökad salivtillförsel. Hela detta händelseförlopp med (S) ⇒ (R) är *klassisk betingning*. Hundarna hade lärt sig att klockan hade samband med mat. Vidare såg Pavlov att denna *betingade stimulans* inte alltid är bestående. Används klockan utan att mat ges till hundarna slutar de med tiden att utsöndra saliv, *utsläckning*. Pavlov menar att *utsläckning* är betydelsefullt då reaktionen visar sig inte vara nödvändig. Stimulering som ger en betingad reaktion hänger ihop med den ursprungliga stimuleringen vilket gör att grunden för en denna alltid är en medfödd reflex som utvecklats av en kedja av signalsystem (Jerlang m.fl. 2006). En *klassisk betingning* måste ha sitt ursprung i en medfödd reflex där signalsystemet utvecklats efterhand. För att detta ska bli en inläring måste händelsen upprepas. Hur mottaglig individen är beror på dennes hjärnkapacitet. Denna del av det som Pavlov kom fram till kallade han för *det första signalsystemet*. Senare kom Pavlov fram till teorin om *det andra signalsystemet* som inriktar sig mer på människor eftersom vi skiljer oss till viss del från djur, bland annat genom det talade språket. *Det andra signalsystemet* ger en djupare förståelse än den tidigare. Med hjälp av språket kan uppfattningen om oss själva och omvärlden fördjupas (Jerlang m.fl. 2006).

Inlärningsteori

Watson menar enligt Jerlang m.fl. (2006) att sambandet mellan stimulering (S) och reaktion (R) var något som människor hade mycket av redan från födseln, exempelvis nysning – människor nyser vid retning i näsan. Han valde att kalla dessa för *beteenderepertoar*. Watson ansåg att de olikheter som människor har kommer från de skillnader inlärningen ger, vilket i sin tur beror på vilken sorts miljö de växer upp i.

Watson förklarar begreppen *enkel inlärning* och *komplicerad inlärning* (vanor). Han menar att *enkel inlärning* fås genom det som Pavlov kallar klassisk betingning (se ovan). *Komplicerad inlärning* inhämtas då en kedja av reflexer medför förnimmelser, som i sin tur blir en betingning inför kommande reaktion. Detta kan enkelt förklaras, exempelvis att lära sig att gå – individen lyfter på foten (förnimmelse i muskeln) som leder till att den för foten framåt (R och nästa muskelförnimmelse) och sätter ner foten (R), ett steg är taget. På samma sätt menar Watson att människor genererar kunskap (Jerlang m.fl. 2006).

Watson säger att känslor lärs in genom att beröra tre medfödda reflexer: *fruktan*, *raseri* och *kärlek* (Crain, 2005). Känslors inlärning kommer av att betingningen av dessa tre utgör en respons (R) till ny stimuli (S), grunden i känslor finner vi i de rörelser som leder till upplevelse i det medvetna (Jerlang m.fl. 2006). Watson nämner att ett beteende kan ändras, exempelvis rädsla. Genom att lära sig hantera det som ger upphov till rädslan kan individen lära sig att inte bli rädd för det som skrämmer, därmed försvinner rädslan (Crain, 2005).

En personlighet är summan av all utveckling och uppfostran som en individ får genom uppbyggandet av betingande reflexer och vanor, enligt Watson. Han hävdar att människor inte utvecklas inifrån utan att detta sker i den miljö människor lever i. ”Watson menade, att han i princip kunde ’forma’ vilket barn som helst till vad som helst” (Jerlang m.fl. 2006).

Radikal behaviorism

Enligt Jerlang m.fl. (2006) lägger Skinner tonvikten på stimulering och reaktionens samhörigheter med lite extra fokus på betingning, denna version av beteende psykologi blev kallad *radikal behaviorism*. Skinner säger att en människa är en organism som införskaffar beteenderepertoarer. Införskaffade *beteenderepertoarer* innebär att samspelet mellan miljö och individ leder till inlärning (Jerlang m.fl. 2006). En människas beteende är all aktivitet som individen gör och som uppfattas av denne själv eller av andra. Skinner poängterar att den viktigaste utveckling av människors beteende och kommer ifrån *operant betingning*. Enklast förklaras denna *operanta betingning* med hjälp av *Skinner-boxen* (Jerlang m.fl. 2006). En hungrig råtta placerades i boxen, den hungriga råttan började leta efter mat och vidrörde i sitt sökande en spak som var kopplat till att ge lite mat till råttan. Vid hunger rörde råttan ytterligare denna spak och till sist var det inlärt att vidrörande av spaken gav mat. Det förändrade beteendet att röra vid spaken har genererat till inlärning. *Operant betingning*, är en process som med hjälp av förstärkning (konsekvenserna) förändrar ett beteende (Crain, 2005). Dessa förstärkare finns i olika sorter: *Positiva förstärkare*: ge belöning (mat, pengar, godis, smicker) och *Negativa förstärkare*: ge straff (restriktioner, hot, slag, smärta). Då förstärkningen tas bort kan det leda till att ett tidigare beteende återupptas på grund av att individen inte längre får belöning eller straff (Jerlang m.fl. 2006).

Förstärkningar kan göras på två huvudsätt enligt Skinner: *kontinuerligt förstärkning* vilket betyder att individen ständigt utsätts för förstärkningen eller *periodiskt* som kan ges i regelbundna eller oregelbundna perioder (Crain, 2005). Oregelbunden periodisk förstärkning är den mest effektiva inlärningen, enligt Skinner. Förstärkning kan vara antingen *yttre* eller *inre*. *Yttre* förstärkning innefattar två undergrupper: 1) materiell förstärkning (godis, pengar) kan med fördel ges direkt, 2) social förstärkning: kärlek, beröm är positiva samt nonchalans är negativt. *Inre* förstärkning kan vara att leka en lek eller glädje över att ha utfört ett bra arbete. De *yttre och inre* förstärkningarna samverkar med varandra då de *inre* påverkas av de *yttre* eller att de genom *yttre* förstärkning blivit inlärt (Jerlang m.fl. 2006).

Barnkonventionen

Förenta Nationernas (FN) konvention om barnets rättigheter, även kallad *Barnkonventionen*, antogs av FN:s generalförsamling 1989. Sverige var ett av de första länderna som ratificerade *Barnkonventionen*, år 1990 (Barnombudsmannen, 2003). Alla länder i världen utom USA och Somalia har ratificerat *Barnkonventionen*. (Rädda Barnen, 2010). *Barnkonventionen* definierar, enligt Barnombudsmannen (2003), de rättigheter som borde vara gällande för varje enskilt barn i världen, oavsett vilket samhälle det befinner sig i eller vilken religion eller kultur det tillhör. Av *Barnkonventionens* 54 artiklar är 41 sakartiklar, vilka specificerar barnets rättigheter. Alla artiklarna är lika viktiga och ingen kan ses som fristående från de andra vilket enligt Barnombudsmannen (2003) innebär att ”konventionen är ’hel och odelbar’”. Genomgående i konventionen finns fyra huvudprinciper, vilka kan sägas komma till uttryck i *artikel 2, 3, 6* och *12*. Nedan kommer delar av konventionen (ur Hammarberg, 2006) som särskilt berör barn i sekter att lyftas fram.

I inledningen av *Barnkonventionen* erkänner konventionsländerna barnets behov av en kärleksfull, lycklig och förstående miljö att växa upp i. Vidare betonas att barnet bör förberedas för ett självständigt liv i samhället. Uppfostran skall vara präglad av samma ideal som återfinns i FN:s stadga samt en anda av fred, värdighet, tolerans, frihet, jämlikhet och solidaritet. Vidare lyfts de barn som lever under exceptionellt svåra omständigheter fram samt konventionsstaternas skyldighet att ägna dessa barn särskild uppmärksamhet.

Artikel 2:1 fastslår att samma rättigheter ska vara tillgängliga för alla barn, utan åtskillnad av något slag, som till exempel religion eller annan åskådning. Både gällande åtgärder från olika sociala institutioner (*artikel 3*) samt i uppfostran som vårdnadshavare ger är det barnets bästa som ska sättas främst. Konventionsstaterna ska tillförsäkra barnet den omvårdnad som det behöver. *Artikel 9* beskriver att inget barn får skiljas från sina föräldrar utom av behöriga myndigheter samt endast då barnet är i fara. *Artikel 6* beskriver det enskilda barnets rätt till livet samt konventionsstaternas skyldighet att säkerställa barnets överlevnad och utveckling. Alla barn som föds ska registreras och har från födseln rätt till en fullvärdig identitet. Identiteten ska respekteras och om barnet berövas sin identitet ska konventionsstaterna arbeta för att hjälpa barnet att återfå den. Barnet har enligt *artikel 12* rätt till att ha och uttrycka egna åsikter vilka ska beaktas i relation till barnets ålder och mognad. Barnet har rätt att oberoende av några gränser utbyta information med sin omvärld i den form som barnet självt väljer. Konventionen fastslår att barnet har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet, religionsfrihet samt föreningsfrihet. Barnets privat- och familjeliv samt informationsutbyte får inte utsättas för olaga ingripanden. *Artikel 19* beskriver att barnet ska skyddas från fysiskt/psykiskt våld samt sexuellt eller annat utnyttjande. Barnet ska skyddas från ekonomiskt utnyttjande och barnarbete som är skadligt eller hindrar barnets utveckling. Om ett barn utsatts för någon typ av kränkning eller övergrepp ska konventionsstaterna vidta åtgärder för rehabilitering och återanpassning i en miljö som främjar barnets hälsa, självrespekt och värdighet. Konventionsstaterna ska även enligt *artikel 37* säkerställa att inget barn utsätts för tortyr, grym eller kränkande bestraffning samt olaga frihetsberövande. Barnet får inte ställas inför rätta utom i en oberoende opartisk domstol eller befinnas skyldig att ha begått brott som inte är förbjudet i nationell eller internationell rätt.

Barnet har rätt till vård för att säkra dess bästa möjliga hälsa, vilket förverkligas genom lämpliga åtgärder, till exempel arbete för att avskaffa traditionella sedvänjor som är skadliga för barns hälsa. Varje barn rätt till en levnadsstandard som gynnar dess fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling. Vårdnadshavaren har huvudansvaret för barnets utveckling men konventionsstaterna ska bistå dem i de fall det är nödvändigt. Barnet har rätt till utbildning och konventionsstaterna ska säkerställa att disciplinen i skolan ska upprätthållas utan att barnets värdighet och de rättigheter som beskrivs i konventionen kränks. Enligt *artikel 31* har barnet rätt till vila, lek och fritid på en nivå som är anpassad till dess ålder.

Genom *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet* (Lpo 94) påtar sig skolväsendet en stor del av ansvaret för att upplysa varje barn om dess rättigheter i samhället.

RESULTAT

Resultaten av de två delstudierna, *Intervjuer* samt *Fallstudie*, redovisas nedan var för sig.

Intervjuer

Nedan redovisas resultatet av intervjuer med informanter inom området barn i sekter. De informanter som intervjuas är två representanter för frivilligorganisationen Hjälpkällan, en socialsekreterare samt en psykolog. Resultatet redovisas utifrån fyra teman: *Kunskap om barn i sekter* som inbegriper de informanternas beskrivningar av det de vet om denna grupp barn, *Typiska problem efter utträdet ur en sekt* som beskriver de svårigheter som informanter observerat att barn som lämnat en sekt kan erfaras, *Hjälp som barn i sekter kan få* som inkluderar både den hjälp som finns tillgänglig för barn under tiden då de är medlemmar i en sekt, men också den hjälp de kan få vid ett eventuellt utträde samt *Förändringar som informanterna vill se* där informanterna får ge förslag på vad som kan göras för att barn i sekter lättare ska kunna få hjälp.

Tema 1: Kunskap om barn i sekter

"Barn har ingen 'välfärd' i sekter. Ett barn i en sekt har inte samma rättigheter som barn i samhället har".

"Det handlar om en slags systematisk psykisk misshandel av barn".

Barn i sekter växer upp under olika missförhållanden, cirka 70-80 % av barnen far illa. Många barn förvägras en normal uppväxt i jämförelse med barn som inte lever i sekter. I sekterna får barnen inte lära sig hur världen eller samhället fungerar. De normer som samhället har förbjuds helt eller förklaras skadliga för barnets hälsa samt andliga liv. Att utbilda sig betraktas till exempel inom *Jehovas Vittnen* som en världslig synd som en hängiven medlem inte ska ägna sig åt.

"All högre utbildning som universitetsstudier svartmålas och mycket få ungdomar inom Jehovas Vittnen går vidare till universitet och högskolor".

I stället ska fokus läggas på att sprida sektens budskap från Gud vilket medför att barn redan från sju års ålder uppmanas att missionera. Denna typ av gratisarbete för sekten förekommer i alla sekter. Alla delar av barnets liv är schemalagt, till exempel i *Jehovas Vittnen* där det kan vara upp till fyra möten i veckan som alla medlemmar förväntas gå på. I vissa sekter tillåts endast en timme i veckan för lek. Barn i sekter uppmanas tidigt att avlägga ett löfte om att alltid tillhöra sekten, till exempel genom dop. Detta löfte kan inte brytas utan att barnet tvingas lämna sin familj och sina vänner.

Sekter beskriver omvärlden som något ont vilket leder till att en *vi-och-dom-känsla* uppstår. För att omvärlden inte ska tas in i sekten förbjuds ofta medlemmar att umgås med utomstående. Genom att undanhålla världslig kunskap misstänkliggörs allt som inte stämmer överrens med sektens sanning, ideologi och dogmer att göra. Denna polarisering av sekten som god och allt och alla utanför som onda inpräntas tydligt i barnen. Misstänksamheten mot omvärlden innebär också att många sekter tar avstånd från offentliga institutioner. Sektmedlemmar får ofta inte ta emot behandling från den vanliga läkekonsten, utan ska förlita sig på andlig bot. Ett exempel är *Jehovas Vittnen* där det inte är tillåtet att ta emot blodtransfusioner. Detta förorsakar ett problem då det är ett barn som behöver blod och föräldrarna vägrar medge detta.

Många aktiviteter som är självklara för barn är i sekter förbjudna. Sekterna har också specifika regler för hur medlemmarna ska bete sig och vara klädda. Barn som inte deltar i

skolarrangemang eller på andra sätt avviker på grund av sektens restriktioner hamnar i ett utanförskap från de övriga i klassen. Detta kan senare utvecklas till mobbning som gör att barnet utesluts ändå mer. Denna mobbning som kommer av restriktionerna från sekten gör att omvärlden bekräftas som ond och leder i sin tur till mer sammanhållning inom sekten.

"Alltså de är väldigt lojala till sina familjer. Så det är ju inte så att barnen pratar speciellt mycket".

Det är vanligt med olika typer av fysiska övergrepp i skydd av sekter. Aga är mycket vanligt. *Scientolog-rörelsen* tar dock avstånd från aga, men använder sig istället av straffarbete då barn är olydiga och bryter mot sektens regler.

"Men jag har sett exempel på föräldrar som gör så också, som har arbetsläger hemma för barn som varit olydiga".

Sexuella övergrepp förekommer också, men i vilken utsträckning det sker är svårt att bedöma. I de fall övergrepp har uppdragats försöker sekten tysta ned det hela. *Familjen* (tidigare *Guds Barn*) uppmuntrar sina medlemmar till sex, vuxna – barn samt barn – barn. Enligt psykologen bestrider sekten detta och hävdar att sexuella övergrepp inte längre förekommer, men rapporter finns om att det fortfarande pågår. I *Hare Krishna*-kollektiv i Indien förekommer stor misär med bland annat brist på mat. I Sverige är dock inte detta lika vanligt inom *Hare Krishna*, men däremot inom *Scientolog-rörelsen*. Den fysiska hälsan hos barn i sekter eftersätts också genom långa timmar av arbete och lite sömn.

Den vanligaste tiden för barn i sekter att utveckla problem är i tonåren, då de konfronteras med det övriga samhället. Ovilja att delta i sektens aktiviteter eller möten samt avvikande åsikter möts med öppna eller dolda bestraffningar. Interna rättegångar förekommer där medlemmar förhörs och döms för sina överträdelser av sektens regler. Inom *Jehovas Vittnen* är det en synd att inte delta i möten, vilket leder till att personen i fråga fryses ut av de övriga i sekten. I första hand försöker dock föräldrar och andra medlemmar att omvända barnet. Det är vanligt att barnet under rättegångar och vid försök till omvändande utsätts för kränkningar. Det förekommer inom *Scientolog-rörelsen* att barn fängslas i sina hem, som en del i ett rehabiliteringsprogram. Under denna bestraffning är det vanligt att barnet blir inlåst samt inte får tala med någon på flera veckor. Om barnet framhärdar i att inte längre vilja vara med i sekten blir de flesta mobbade eller utfrysta. Inte alla sekter tar helt avstånd från avhoppare, men till exempel *Jehovas Vittnen* har som princip att medlemmar inte bör ha kontakt med en avhoppare utan dessa ska betraktas som döda. Detta medför att föräldrar tvingas ta avstånd från ett barn som väljer att lämna sekten, men cirka 20 % av föräldrarna försöker ändå hålla kontakten i smyg.

"Föräldrarna måste också ändra sitt agerande mot barnet. Får man gäster så är det helt otänkbart att barnet får sitt med vid matbordet, utan det får in maten på sitt rum. Gästerna skall inte se barnet".

Psykologen säger: *"De [avhoppare] är the lowest of the lowest"*. Avhoppare utmålas av sekten som usla människor som ljuger och förföljer dem som har sanningen, alltså medlemmarna i sekten. Denna taktik använder sekter för att hålla kvar medlemmarna, då det medför att valet att lämna också är valet att bli en usel människa. Vidare ingår det ofta i läran att de som är utanför sekten är fördömda, till exempel i *Jehovas Vittnen* där de som inte är hängivna kommer att gå under i *Harmageddon* (världens undergång). Sammantaget innebär detta att möjligheterna för barn i sekter att välja sin trostillhörighet blir begränsad. De flesta vågar inte berätta för någon att de på grund av sitt medlemskap i sekten mår dåligt och väljer att stanna kvar i sekten. Detta resulterar i skuld känslor och rädsla som för barn är svårt att sätta ord på.

Tema 2: Typiska problem efter utträdet ur en sekt

Före detta medlemmar i sekter som vuxit upp i sekter får mer komplicerade problem än de som anslutit sig i vuxen ålder. Då hela uppfostran varit fokuserad på att bli en god

sektmedlem saknar dessa barn verktyg för att anpassa sig till ett normalt liv i samhället. De sätt att se på och relatera till saker som barnen lärt sig fungerar inte i samhället och många finner det förvirrande att själva behöva bestämma vad de ska tro. Dessutom finner före detta medlemmar det svårt att hitta mening i livet efter utträdet, eftersom sekten tidigare gett dem mening. De litar inte på sig själva eller omvärlden. Ovanan att tänka själv kan leda till att före detta medlemmar söker sig till enkla lösningar eller andra sekter.

"På grund av den svartvita världsbilden man fått sedan barnsben (vi = goda – de andra = onda) blir det lätt så att man sätter sig själv i kategorin 'ond' om man inte längre är en av 'de goda'".

"Många hamnar i andra auktoritära rörelser, man har förlorat sin identitet och söker någon ny grupp att identifiera sig med. Flera har hamnat i högerextrema grupper".

Psykologen liknar hjärnan vid ett multinationellt företag, där medvetandet är högsta chefen. Resten av företaget, 80-90 %, består av de omedvetna processer som är del av mänskligt tänkande. I hjärnan, liksom i ett stort företag, är strävan att effektivisera arbetet genom automatisering. En sektmedlem har automatiserat sitt tänkande kring livet i sekten och reagerar till exempel automatiskt med skuld känslor på en av sekten förbjuden gärning.

På grund av sekternas policy att inte ha kontakt med före detta medlemmar blir avhoppare helt tagna ur sitt sammanhang vid utträdet. De har också svårt att ta samt behålla nya kontakter då relationsmönstren i sekten skiljer sig från dem i övriga samhället. De som har några släktingar eller vänner utanför sekten har det lättare vid utträdet.

Speciella tillfällen och traditioner som julfirande kan också orsaka obehag för före detta sektmedlemmar. Det är vanligt att dessa är förbjudna inom sekten och barnen har aldrig fått fira som andra barn, vilket resulterat i avundsjuka och skuld känslor. Inom *Scientolog-rörelsen* är det också förbjudet att ha kontakt med psykiatrin, vilket problematiserar före detta sektmedlemmars vilja att söka hjälp efter utträdet.

De förändrade livsvillkoren och ensamheten leder ofta till depressioner, långtids-sjukskrivningar samt självmordsbenägenhet. Hjälpkällan 1 säger att det enligt dennes erfarenhet är ett flertal som tar sina liv. Många före detta medlemmar har en dålig självbild, men söker inte hjälp för sitt dåliga mående utan lider i tystnad.

Tema 3: Hjälp som barn i sekter kan få

Det finns flera problem knutna till att erbjuda barn i sekter hjälp. Ett av dessa problem är att de flesta sekter avskärmar sig från omvärlden. En del rörelser, till exempel *Familjen*, reser runt och reglerna inbegriper att inte beblanda sig med andra människor.

"Jag har ju träffat flera från Familjen, som är svenska medborgare men som inte kan svenska för de har vuxit upp på andra ställen i hela världen".

Ett annat problem är att ett agerande ofta är avhängigt huruvida barnet självt uttrycker att det behöver hjälp. Om ett sådant behov uttrycks finns hjälpen oftast tillgänglig, men Psykologen säger att barn tenderar att *"skydda sina föräldrar in i det sista"*. Dessutom vet barnen ofta inte att det finns något annat sätt att leva. De tror att alla barn är utsatta för samma kränkningar som de, och upplever det inte som ett problem. I de fall barnet uttrycker behov av hjälp handlar det ofta om äldre barn, i övre tonåren. Det är i denna ålder de konfronteras med sina egna behov vilket kan leda till att de bryter med sekten och sina föräldrar. Det är också lättare för dessa barn att få hjälp då barnets ord väger tyngre ju äldre de blir men det svårt att agera utan att barnet är redo att lämna sekten. Om ett ingripande sker förhastat kan det leda till att barnets situation förvärras. Möjligheterna för ett ingripande är störst då det förekommer någon typ av övergrepp eller andra tydliga missförhållanden, däremot kan inget göras på grund av att sekten till exempel misstänkliggör skolan och andra delar av omvärlden. I de fall missförhållanden framkommer kan barnet placeras hos en kontaktfamilj, men även detta kan orsaka ytterligare problem. Riktlinjerna vid omhändertagande är att barnet om möjligt ska placeras i en familj med samma religiösa

tillhörighet, vilket är mycket olämpligt i dessa fall. Det händer alltså att barn uppvuxna i sekter blir omhändertagna, men psykologen anser att fler omhändertaganden borde göras.

Socialsekreteraren säger om ingripanden för barn i sekter: *"Det är där man är lite handikappad att göra något, för barnen visar inte symptom på det sättet att man kan göra något omhändertagande och föräldrarna är inte villiga att söka någon hjälp för de har inget problem"*.

Om det föreligger fara för barnets liv måste socialtjänsten agera. Ett exempel på detta är när ett barn som är medlem i *Jehovas Vittnen* är i behov av en blodtransfusion. Enligt sektens lära är detta inte tillåtet vilket innebär att föräldrarna inte kan gå med på det, men socialtjänsten kan gå in med ett tillfälligt omhändertagande under den tid ingreppet görs. Socialsekreteraren berättar att föräldrarna kan vara delvis tacksamma över detta eftersom det räddar dem ur ett mycket svårt dilemma. Oftast accepteras barnet tillbaka av föräldrarna då det är socialtjänsten som begått den otillåtna handlingen. Dock saknas från socialtjänstens sida uppföljning av barnets situation efter ingreppet.

Ett vanligt sätt för barn att lämna sekter är att flytta till släktingar som inte är medlemmar i sekten, något som socialtjänsten ofta uppmuntrar till. Vidare kan socialtjänsten ställa vissa krav på föräldrarna och sekterna för att förbättra barnens situation. Genom krav på att barnen ska få delta i alla skolans aktiviteter och dylikt kan sekten påverkas till att öppna sig lite för omvärlden, men Socialsekreteraren uttrycker att situationen är mycket svår. Detta beror dels på att Barnkonventionen inte är en lag utan endast en rekommendation som hamnar i konflikt med föräldrarnas rättigheter. Psykologen säger: *"... de får göra ganska mycket med sina barn innan samhället ingriper"*.

Det finns ingen statlig organisation som arbetar specifikt med frågan om barn i sekter. Det finns heller ingen plan för hur socialtjänsten ska agera i dessa fall, och inte heller finns något särskilt stöd inom skolans ramar. Psykologen säger att skolgången i sig är en möjlighet för barn i sekter att se omvärlden på ett annat sätt. När sekten driver en egen friskola för medlemmarnas barn kan det dock leda till ytterligare avskärmning från det övriga samhället.

Majoriteten av arbetet för att stödja sektmedlemmar och före detta sektmedlemmar görs av frivilligorganisationer, till exempel FRI (Föreningen Rädda Individen) och Hjälpkällan. Hjälpkällans arbete till exempel består av att sprida information, anordna träffar för före detta sektmedlemmar, utbildning av stödpersoner samt ett kristeam. De flesta som arbetar inom Hjälpkällan har egna erfarenheter av sekter. Hjälpkällan 2 betonar att målet med Hjälpkällans arbete inte är att smutskasta sekterna, utan att ge stöd samt att lyfta fram berättelserna från före detta sektmedlemmar.

Tema 4: Förändringar som informanterna vill se

Det största problemet kring barn i sekter anser Psykologen är bristen på diskussion. Det saknas en debatt kring huruvida sekter kan tillåtas bryta mot barnets rättigheter såsom de är beskrivna i FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen). Andra frågor som behöver diskuteras är huruvida vad som helst får göras mot ett barn i religionens namn samt huruvida barn har samma rättighet som vuxna att själva välja religion oavhängigt sina föräldrars åsikt. Ytterligare en fråga är om det är föräldrars rätt att uppfostra sina barn som de vill eller barnets rättigheter som ska gå först. Psykologen säger att problemet inte egentligen är religiöst utan demokratiskt och att det måste kunna diskuteras *"utan att någon skriker religionsföljelse"*. Dock uttrycker flera av informanterna att det finns en rädsla för att bryta mot religionsfriheten, vilken leder till att frågan inte tas upp.

"Så fort man börjar prata om religion så kopplar hjärnan bort och man kan inte tänka om det här. De får göra vad de vill för det är religionsfrihet. Det är ingen som riktigt vill ta i problemet".

Ett annat stort problem där informanterna vill se förändring är den vitt utbredda kunskapsbristen. Socialsekreteraren efterlyser större kunskaper och mer lyhördhet inom

socialtjänsten när det gäller barn i sekter. ”Det finns en naiv inställning i samhället mot sekter” säger Hjälpkällan 1. Till exempel ses *Jehovas Vittnen* som en normal frikyrka trots att de flesta anser att de har konstiga idéer. Det är viktigt att sprida kunskapen om den effekt sekter har på hela individens livssituation. Hjälpkällan 2 vill också lyfta frågan inom skolan samt ge alla barn möjlighet att lära sig känna igen och förstå karakteristiska egenskaper hos en sekt eller totalitär rörelse. Att samhället visar intresse för det som pågår i sekter skulle också kunna vara ett sätt att påverka dessa rörelser att anpassa sig till samhällets normer. Mer kunskap om barns situation i sekter skulle också kunna leda till ett nytt bemötande av dessa barn från samhället. Om sekternas påståenden om omvärlden som en ond plats kan motbevisas genom ett gott bemötande kan förutsättningar skapas för barn i sekter att göra ett självständigt val rörande huruvida de vill stanna kvar i sekten eller välja att lämna.

Flera av informanterna uttrycker att de saknar en tydlighet i religionsfriheten att inbegripa friheten att välja religion, oavsett om detta är en annan religion än sina föräldrar eller att inte tro alls. Denna frihet ska vara garanterad utan att individen utsätts för kränkningar eller andra allvarliga konsekvenser som till exempel utfrysning från familj och vänner.

Fallstudien

Nedan redovisas resultatet av fallstudien av självbiografiska berättelser från före detta sektmedlemmar. Respondenterna har fötts in i en sekt eller kommit i kontakt med sekten under sin barn- eller ungdomstid. Ewas familj blev medlemmar i *Jehovas Vittnen* när Ewa var ett år gammal. Ewa var med i sekten ända till vuxen ålder. Saras familj blev medlemmar i *Kristet Center Syd* (numera *Kingdom Center*) genom en hopslagning av två frikyrkoförsamlingar. Då var Sara i tonåren och hon var medlem till över 20 års ålder. Cecilia föddes in i *Finlands förbedjare* och lämnade sekten i övre tonåren. Maja föddes in i *Jehovas Vittnen* och lämnade också sekten i övre tonåren. Ett tvillingpar, Elina och Martina, berättar om sin familjs tid i *World Light Center*. Deras familj blev medlemmar när tvillingarna var 10 månader gamla och de lämnade sekten efter sju års medlemskap. Kristina föddes in i *Familjen* och lämnade sekten vid 11 års ålder.

Resultaten av fallstudien redovisas i fem teman: *Händelser i sekten* som beskriver kränkningar, krav och tvång som respondenterna utsattes för under sin tid i sekten samt konkreta exempel på mind control, *Eget tänkande* som inkluderar respondenternas beskrivningar av sitt eget kritiska tänkande under tiden i sekten, samt den respons som detta tänkande genererat från omgivningen, *Relationer* som beskriver hur respondenternas relationer till familj och vänner sett ut och påverkats under tiden i sekten samt vid och efter utträdet, *Vägen ut* som inkluderar hur respondenternas utträde ur sekten gått till, var stöd har kommit ifrån samt hur detta stöd sett ut samt *Tiden efter* som beskriver hur livet sett ut för respondenterna efter utträdet, både psykiskt och praktiskt, samt de svårigheter de upplevt.

Tema 1: Händelser i sekten

Det är vanligt att medlemmar i sekter, även barn, uppmanas att fullständigt överlåta sig till sekten. Sara berättar att pastorn i *Kristet Center Syd* (numera *Kingdom Center*) uppmanade medlemmarna att överlåta sig till Gud, men att detta i praktiken blev överlåtelse till kyrkan samt i slutändan till pastorn själv. Det viktigaste var att medlemmarna skulle ”koppla till pastorn” berättar Sara. ”Jag förstod aldrig riktigt vad detta innebar och lyckades nog inget vidare med det eftersom jag alltid fick uppmaningar att göra just detta”. Ofta tappas verklig dyrkan av en högre makt bort och allt blir att handla om att vinna ledarens välvilja. Vanligtvis är det också ledaren som talar om huruvida medlemmarna är på rätt väg eller inte. En av de händelser som gjorde Sara mest illa var att se hur de människor Gud skapat fick bli offentligt verbalt påhoppade och anklagade av pastorn för att ha onda andar i sig. ”Jag grät inombords när dessa målades ut och stöttes ut från gemenskapen”, berättar Sara som även personligen blev utsatt för liknande kränkningar. Pastorn och hans närmaste kallade in henne och sade att

det var dags att ta itu med hennes upprorsandar. Sara jämfördes med Mickael Jackson och Madonna vilket var svårt att förstå. *"Det var inget ovanligt i och för sig, att det de sa var flummigt och inte kunde greppas"*. Efteråt var hon rädd men tackade vänligt för tillrättavisningen samt lovade att ändra på sig. Efter denna händelse blev Sara även offer för offentliga verbala påhopp, vilket ledde till att hon ofta bröt ihop och grät på toaletten.

Barn i sekter upplever isolering från omvärlden. Maja beskriver att *Jehovas Vittnens* dogmer ledde till ett utanförskap då lek med barn utanför sekten inte tilläts, inte ens då hon var i skolan. Maja kände också att det var svårt att förklara för utomstående varför de inom sekten inte firade jul eller födelsedagar. Hon beskriver att hon lärt sig från bibeln om en man som firade födelsedag och som fick sitt huvud serverat på ett fat, en berättelse som Maja inte förstod innebörden av. Cecilia kände sig som två personer under sin tid i *Finlands förbedjare*. En inom sekten med andra medlemmar och en utåt mot omvärlden. Redan som sjuåring var hon van att visa en annan sida mot omvärlden som av sekten ansågs vara fördömd.

Barn i sekter utsätts för stora kränkningar, misshandel och övergrepp. Sekter tenderar även att styra medlemmarnas liv genom detaljerade regelsystem. Sara berättar att en sjuklig kontroll genom frukan förekom. Cecilia upplevde att en av de jobbigaste sakerna med sekten var hotet om att brinna i *eldsjön* i helvetet. Maja upplevde sekten som strikt och hård och berättar att det förekom aga i *Jehovas Vittnen*. Om ett barn inte skötte sig under gudstjänsten tog de ut barnet *"till foajén eller badrummet och fick stryk"*. Detta var helt naturligt och det som skulle prioriteras var *Jehovas Vittnens* budskap, egna intressen fick stå tillbaka.

Kristina berättar om en händelse då hon var fem år, hon var med sina föräldrar på ett möte i en stor park. Hälsningarna bestod av kramar och kyssar och alla kallade varandra för broder och syster. När sången började sjöng Kristina *"av hela mitt hjärta, så högt jag kunde"*. Dessa stunder av lycka var sällsynta. På grund av *Familjens* profet Mo hade förespråkats *flörtfiske*, som innebar att kvinnor i sekten skulle locka till sig medlemmar med sex, fick även Kristina lära sig tidigt om detta. Profeten Mo menade att han var en fiskare för Gud. Kort därefter meddelade Mo att systrarna skulle dela med sig även till alla sina bröder. Med tiden skulle alla i sekten *"dela med sig"* av den kärlek som en individ hade, och snart blev det även Kristinas tur. Hon berättar att de godnattsagor som lästes i *Familjen* bestod av pornografiska bilder och handlade om en pojke och hans syster, Davidito och Davida. För Kristina var det naturligt med sex och nakenhet och styvpappan lärde henne allt om detta i tidig ålder. Vid tre års ålder, fick hon sin första sexuella erfarenhet av styvpappan. Han började slicka och göra saker mellan benen, det gjorde ont.

När *flörtfiske* infördes i det kollektiv i Indien som Kristina bodde i, tyckte myndigheterna inte om det och landsförvisade sektens medlemmar. En glad tid tillbringades hos Kristinas mormor och morfar i England. Morföräldrarna tyckte inte om styvpappan eftersom de såg att han inte var snäll mot barnen, flera gånger fick mormodern gå emellan när han var för hård. Kristina visste att det var bäst att hålla en låg profil så att inga örffilar eller ett kok styrk skulle utdelas. Ytterligare en flytt ledde till att styvpappan kunde göra mer som han ville med barnen och efter hand blev misshandeln värre och värre. Regler som att svara styvpappan med *"amen"* eller *"Ja, sir"* infördes. Vid fyra års ålder fick Kristina flytta in i en husvagn, detta för att profeten Mo utfärdade *husvagns-initiativet*. Hon fick nu börja posera för nakenbilder med instruktioner från styvpappan. Vid ett besök av en broder i *Familjen* berättar Kristina att hon fick *"dela med sig"* till honom.

"Jag tvingades onanera åt honom med båda händerna och så tog han mitt huvud, förde ner det och stack in sin penis i min mun. Jag stängde av mina känslor och genomförde den fysiska akten mekaniskt medan han talade om vilken bra älskarinna jag var. Det gjorde ont i halsen och jag fick kväljningar när det gick för honom".

Tvillingarna Elina och Martina kom med i *World Light Center* vid tio månaders ålder och vid tre års ålder kände inte de till något annat liv. Familjen gjorde helgbesök i sektens center,

eftersom de bodde på en annan plats. När Elina och Martina var tre år tillbringade de för första gången en tid på *World Light Center* utan sina föräldrar. En lång stund spenderades i bön, och efteråt skulle alla barnen stå upp och berätta om de andliga upplevelser de fått under bönen. Därefter förhöordes barnen av ledaren för att kontrollera att de varit snälla under veckan som varit. Tvillingarnas bror Jens hade problem med att sköta sig och för att få hjälp med detta bad familjen ledaren om hjälp. Ledaren skrek ”LYDNAD” och smällde till Jens som i sin tur blev tyst av chocken. Detta upprepades några gånger tills han lärt sig av detta ”kärleksbevis”. Tvillingarna berättar om ett skämt med ett av de andra barnen i sekten som missförstods, vilket ledde till att en av dem fick en utskällning och tillrättavisning av ledaren. Hon tappade omdömet och blev rädd, vilket ledde till att hon kissade på sig. Denna händelse upplevdes som väldigt kränkande och hon kunde inte förstå hur det blev på det sättet.

När barn i sekter blir sjuka får föräldrarna ofta inte vända sig till den vanliga sjukvården. Kristinas lillebror blev sjuk men ingen medicin fick ges, då dogmerna i sekten sa att ett ”Guds barn” blir frisk av sig själv. När familjen fick besök hotade styvpappan med styrk om barnen hostade. Elina och Martina berättar att en av dem skadade sitt öga och skulle räddas av den andliga modern (ledaren i sekten). Då inget hade hänt sen de gick med i *World Light Center* fick familjen anvisningar om hur de ska leva. Detta medförde att barnen måste duscha iskallt varje dag efter skolan för att rena sina aurer och inte påverka det sjuka syskonet negativt, eftersom de varit utsatta för onda andar efter att ha vistats utanför sekten. Familjen fick även anvisningar för hur bilresan upp till sektens center skulle göras. Vid en väg med flera hus som betraktades som farlig skulle tvillingarna skrika en bön: ”Fader ta kontroll över de onda människor som bor här! Låt inte deras ondskefulla krafter skada oss. Amen, amen, amen!”.

Tema 2: Eget tänkande

Kritiskt tänkande är ofta i sekter en förbjuden handling. Ledaren eller ledargruppen försöker på många olika sätt förhindra att medlemmarna tänker självständigt. Elina och Martina var så involverade i *World Light Center* att självständiga tankar var en omöjlighet tills de tillsammans med mamman flydde från sekten. Före utträdet hade tvillingarna bara en känsla av att det som pågick i sekten var fel men hade kunde inte sätta ord på känslan. Även Kristina var så indoktrinerad att andra tankar än de *Familjen* tillät inte fanns. Maja kände sig mer och mer kränkt efter sitt dop i *Jehovas Vittnen*, men hennes kritiska tankar möttes med anklagelser från den övriga församlingen om att vara besatt av djävulen.

Det händer alltså att kritiska tankar om sekten börjar uppstå. När detta sker lär sig sektmedlemmar ofta tekniker för att tränga undan dessa tankar. Tvivlen som Sara hade trängdes undan på grund av träningen i att tänka att allt ont var hennes eget fel.

”Deras kontroll var fulländad på det viset, att de till och med nådde in i ens privata sfär av tankar där man satt hemma. När en tanke kom, till exempel att pastorn behandlade mig onödigt hårt, så tog det inte lång tid förrän jag själv förklarade detta med att jag har uppror i mitt liv och kan därför inte ’koppla med’ pastorn och inte komma ut i min ’tjänst’ det vill säga den uppgift gud har gett mig att utföra på jorden.”

Vissa händelser inom sekten samt kontakter i omvärlden kan bidra till att kritiskt tänkande fortsätter att utvecklas, vilket kan leda till ett utträde ur sekten. Ewa hade stort stöd från en bekant utanför sekten som hjälpte henne att tolka sina känslor och få bekräftat att känslorna var rätt. Mer och mer kritiskt tänkande om *Jehovas Vittnen* började och när Ewa blev nekad att åka på semester ökade viljan att bli utesluten från sekten, trots försök från ledarna att övertyga om trons rätta väg. Saras första reflektioner i form av eget tänkande kom först vid vuxen ålder, i samband med en morgonbön i *Kristet Center Syd* (numera *Kingdom Center*). Sara upplevde att det kändes fel att be om att binda människor och inte djävulen, samt att det skulle vara hennes mammas eget fel att hon var besatt av andar. Dock beskriver Sara en stark överlevnadsinstinkt som ledde till att hon spelade ett spel för att klara sig undan kränkningar

och bestraffningar. Cecilia började tänka självständigt och kritiskt med hjälp av vänner utanför sekten när hon var omkring 13 år, och hon började mentalt förbereda sig på att lämna *Finlands förbedjare*. Vännerna övertygade att det inte kunde vara hennes fel att Estonia sjönk samt att naturkatastrofer inte var bestraffning för sektmedlemmars synder.

Tema 3: Relationer

Att sektmedlemmar har relationer utanför sekten anses ofta av ledaren vara skadligt och ohälsosamt. Ewa beskriver: "... jag var så rädd för män utanför Jehovas Vittnen att jag t.ex. alltid satt i baksätet på bilen om en man körde, för det var säkrare där". Kristinas släkt och vänner fanns alla inom *Familjen*. Knappt några kontakter med omvärlden tilläts förutom i syfte att locka till sig nya anhängare. För Elina och Martina blev sekten *World Light Center* viktigare än deras familj. Det var sektledaren som dikterade regler för familjen och att skvallra när någon bröt mot reglerna var bara bra. Att få besök av släktingar som inte är medlemmar i sekten kan vara svårt, och på grund av sektmedlemmarnas beteende främjar sig ofta släkt och vänner utanför sekten från dem. Sara hade det svårt i samband med sitt bröllop då hon inte kunde bjuda in sina närstående.

Av rädsla för att splittra familjen kan närstående utanför sekten välja att inte kritisera sekten. Ewas pappa fanns utanför *Jehovas Vittnen* men han ville inte splittra familjen och protesterade därför inte mot att hans hustru och barn var med även om han själv inte var aktiv.

Sekter kan också splittra familjer där alla är medlemmar i sekten. Sekter betraktar sig som stora familjer och faktiska blodsband blir underordnade. Barn i sekter kan tvingas vända sig mot sina egna föräldrar. Elina och Martina berättar om en hemsk upplevelse då de skulle skrika till sin mamma (som inte skötte sig enligt de direktiv som föreskrevs) "*en ond människa en dålig mamma*" samt andra hemskheter som ledaren tränat in med dem. Detta avslutades "*i Jesu Kristi namn*" tills rösten sprack, vilket gjorde ledaren mycket nöjd. Familjemedlemmar som lämnar sekten blir betraktade som svarta får, avfallingar som är förtappade. När Maja lämnade *Jehovas Vittnen* betraktades hon som död av sin familj och blev utfryst i sitt eget hem. Trots detta var hon tvungen att bo kvar hemma tills hon blev myndig. De sociala myndigheterna ansåg, efter att ha talat med pappan som inte ville ha inblandning av myndigheterna, att det bara handlade om en normal tonårsrevolt.

För en person som vill lämna sekten är relationer utanför sekten vara till gagn inför och efter utträdet. Människor utanför sekten kan ge medlemmar ett nytt sätt att se på sin situation vilket kan bidra till ny kunskap och nya sätt att se på sekten. För Cecilia var kontakterna utanför sekten viktiga inför hennes utträde. Att ett syskon redan hade lämnat *Finlands förbedjare* bidrog till att Cecilia lyckades frigöra sig. Sara berättar att i den nya församlingen som hon anslöt sig till efter utträdet fanns en större acceptans och hon fick många nya vänner.

Tema 4: Vägen ut

Respondenterna beskriver olika orsaker för sitt utträde ur de sekter de varit medlemmar i. En orsak som förkommer är att de inte längre tror på det som sekten står för. Maja lämnade *Jehovas Vittnen* vid 16 års ålder på grund av att känslan att "*leva i en lögn*" var för stor. Andra respondenter berättar att de reagerade på de regelsystem samt metoder som sekterna använder sig av. Ewa upplevde att medlemskapet i *Jehovas Vittnen* innebar inskränkningar i hennes liv. Hon kunde inte längre acceptera att sekten talade om vad hon skulle göra samt vilket umgänge som var bra för henne. Kristina var tacksam att med hjälp av sin mamma kunna lämna *Familjen* på grund av de manipulerande metoderna pågått under tiden i sekten. Hon längtade efter ett eget liv som inte kontrollerades av ledarna inom sekten. Mammans beslut att de måste lämna sekten hade sitt ursprung i att hon såg ett antal böcker som var kritiska till sekter och *Familjen* i synnerhet. Kristina återberättar mammans ord: "*Jag överväldigades av nyfikenhet och några dagar senare gick jag tillbaka [...] Till slut tog jag den och skyndade mig till kassan innan jag hann ändra mig. Det var förbjuden frukt – jag*

bara måste få smaka på den’”. Lärdomarna från böckerna gav mamman vidare till Kristina, som också övertygades om att sekten utövat *mind control* över dem.

Utträdet kan skilja sig åt, både mellan olika sekter men också mellan de personer som varit med i samma sekt. Cecilia började utebli från sektens möten och byggde ett allt större nätverk utanför sekten. De två respondenter som varit medlemmar i *Jehovas Vittnen* valde två olika metoder. Ewa såg till att bli utesluten genom att ljuga och hävda att hon varit intimt tillsammans med en manlig vän utanför sekten, vilket är förbjudet inom *Jehovas Vittnen*. Maja däremot bestämde sig endast för att inte vara med längre vilket ledde till att hon betraktades som död av sin familj.

Ett exempel på de drastiska handlingar människor kan tvingas till för att ta sig ur en sekt återfinns i Elinas och Martinas berättelse. Mamman tog tvillingarna och flydde från *World Light Center*. Efter mindre än en veckas flykt blev de upphunna av andra sektmedlemmar. Tvillingarna fördes tillbaka till sekten, straffades och förbjöds att träffa mamman. Nu vände sig mamman till socialtjänsten som gjorde en grundlig utredning som resulterade i ett beslut om omedelbart omhändertagande enligt Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Polisen bistod i omhändertagandet och tvillingarna reagerade starkt mot att på detta sätt bli ”bortrövade” från sekten. Mamman bemötte dock lugnt deras mekaniska protester och förklarade att sekten hade fel. Kristina flydde också med hjälp av sin mamma från sekten hon varit med i, *Familjen*. En kvinnojour hjälpte till vid flykten genom att ta dem till sitt center. Då de inte kunde få sova där kontaktades Kristinas morföräldrar, som gärna hjälpte till. Kvinnojouren hjälpte också mamman att hämta deras saker.

Ingen av de andra respondenterna beskriver att de fått någon hjälp från socialtjänsten vid eller efter sitt utträde ur sekten. Det stöd som funnits kom från andra håll. Majas berättelse ger ett exempel på hur sekter även försöker påverka samhället att inte hjälpa före detta medlemmar. När Maja lämnade *Jehovas Vittnen* fick hon ingen hjälp från socialtjänsten eftersom pappan lyckats påverka socialsekreterarna till att neka hjälp. Cecilia fick främst stöd från det nätverk som byggts upp utanför sekten, samt från en advokat och en terapeut som hade kunskaper om sekter. Hon uttrycker besvikelse och en kritisk inställning till socialtjänsten och psykiatrin, då systemen enligt Cecilia tog livet av sig på grund av bristen på stöd från dessa instanser. Ewa upplevde liknande problem, och utvecklade anorexi och depression samt försökte ta sitt liv. Psykiatrin ville hjälpa men på grund av kunskapsbristen kring problem relaterade till sekter behandlades hon endast med psykofarmaka. Trots att Cecilia inte fick någon hjälp från socialtjänsten ledde utträdet ändå till ett agerande och socialtjänsten startade en utredning angående *Finlands förbedjare*. Sekten ändrade då sina metoder när det gällde barn för att undvika att de skulle bli omhändertagna enligt LVU.

Tema 5: Tiden efter

Livet efter utträdet är ofta svårt för före detta sektmedlemmar. Om utträdet inte beror på ändrad tro kan det innebära stora svårigheter då den före detta sektmedlemmen ännu mentalt är kvar i sekten. Ewa var efter utträdet ur *Jehovas Vittnen* ännu övertygad om att världen skulle gå under om ett par år samt att hon själv vid denna tidpunkt skulle dö. Sara beskriver att hon fått arbeta hårt för att återställa synen på sig själv och på hur en kyrka ska se ut. Hon berättar även att hon på grund av sina erfarenheter i *Kristet Center Syd* (numera *Kingdom Center*) utvecklat en rädsla för auktoritetspersoner som försvårat i arbetslivet samt krävt mycket arbete med professionell hjälp. Före detta sektmedlemmar får ofta psykiska problem efter utträdet. Ewa blev deprimerad och försökte ta sitt liv, vilket ledde till medicinering med psykofarmaka och vistelser på ”psyket”.

Livet efter utträdet ur en sekt ser olika ut beroende på i vilken ålder utträdet sker. Kristina var glad att lämna *Familjen* men hade svårt att anpassa sig till livet i samhället. I skolan syntes skillnaderna mellan Kristina och andra barn som tiden i sekten medfört, exempelvis ett annat sätt att tala och helt annat ordförråd. ”*Jag kunde ord som de inte kände till och kunde*

citera Bibeln utantill, men det fanns hundratals saker som de sa som jag inte förstod alls". Kristina beskriver också svårigheten att anpassa sig till ett nytt normsystem där hon inte visste vad som var rätt och fel. I skolan mötte hon också för första gången en flicka från en annan sekt och insåg att det finns andra barn som har liknande upplevelser. Efter att Kristina berättat att hon varit med i en liknande grupp fick den andra flickan inte längre umgås med henne.

I vuxen ålder betecknar Kristina sig inte som anpassad utan som en överlevare. Det stöd hon fick från människor när hon pratade om livet i sekten gav mod att möta talespersoner för *Familjen* samt både sin pappa och styvpappan som förgripit sig på henne. Konfrontationen om övergreppen bemöttes med bortförklaringar som försvarade sektens lära, vilket är typiskt för människor som blivit utsatta för *mind control*. Kristina tvingades inse att pappan och en syster kanske aldrig skulle kunna lämna sekten, utan lärde sig att ta tillvara det goda som kunde fås i kontakten med dem. Detta innebar dock inte att hon gav upp kampen. Vid utträdet hade mamman begärt att få vårdnad om systemen men inget kunde göras då ingen visste var hon befann sig. Sökandet inleddes med hjälp av broschyrer samt radio- och tv-program där mamman och Kristina bad allmänheten om hjälp. Även polis och Interpol engagerades i letandet. Efter många år fann de systemen men ännu fler år av att försöka övertyga henne att lämna sekten följer. Slutligen fattar också systemen sitt beslut och lämnar *Familjen*.

Tvillingarna och Jens fick skiljda upplevelser efter utträdet ur *World Light Center*. Jens placerades på en uppsamlingsenhet för barn och ungdom. Tvillingarna fick bo med mamman på ett LVU-hem. De var rädda och låste ofta dörrarna om sig för ingen från sekten skulle kunna komma in och hämta dem. De frågade upprepade gånger om de verkligen skulle få stanna hos mamman och kunde inte sova förrän de var fullständigt försäkrade om det. För att bearbeta sina upplevelser fick Elina och Martina gå i samtalsterapi samt lekterapi. Som ett steg i återanpassningen fick de även besök av släkt och vänner som de inte fått träffa under tiden i sekten. Mamman tog ut skilsmässa och vårdnadstvist inleddes. Slutligen tilldelades mamman vårdanden om tvillingarna och pappan nekades umgängesrätt.

Jens var mer tveksamt inställd till livet utanför sekten vilket medförde att han sökte sig tillbaka till pappan som ännu var kvar i sekten. Trots att personalen på uppsamlingsenheten delvis nådde fram till honom släppte han inte psykiskt tillhörigheten till sekten. Kontakter med pappan och sektledaren försvårade ytterligare.

Att bli en av de avhoppare som sekter avskyr kan vara svårt att förlika sig med. Ewa hade under sin tid i *Jehovas Vittnen* hört om avhoppare som misslyckats och "gått ner sig" i världen utanför, ett argument för att livet i sekten var bättre. Ewa bestämde sig för att inte bli ett exempel på detta, vilket ledde till anorexi. "Ingen skulle kunna säga att jag blivit tjock".

Kristina ger en annan sida av livet som avhoppare. Samtidigt som före detta sektmedlemmar ska undvikas, förespråkas inom *Familjen* att barn rövas tillbaka om den ena föräldern lämnat sekten. För att skydda Kristina från detta skickades hon till en semesteranläggning utom sektens räckhåll. Kristina förändrade också sitt fysiska utseende genom en ny frisyr, dels för att försvåra för sekten men också för att bryta med det tidigare livet i sekten. För barn kan det vara besvärligt när en del eller flera familjemedlemmar ännu finns kvar i sekten. Kristina berättar om upprepade försök att få kontakt med pappan och systemen som ännu fanns kvar, men att vetskapen samtidigt fanns att "brev från utomstående granskades och 'fiendens tvivel' ströks över".

Tiden i en sekt kan också medföra lärdomar för den som klarar av att lämna och bearbeta sina upplevelser. Sara berättar att hon lärde sig att var och en har friheten att själv välja tro oberoende av vad en kristen ledare eller någon annan säger. Sara väljer att förlåta och söka Gud i nya sammanhang. Hon beskriver dock andra som efter utträdet förknippar det som pågått i sekten med Gud och inte kan förlåta, men betonar också att förlåta inte betyder att det som hände var okej. Idag utbildar Sara sig och arbetar för att stödja andra människor som har varit eller fortfarande är medlemmar i sekter. Även Cecilia har försökt att göra något för andra

sektmedlemmar genom att via brev kontakta olika myndigheter och berätta om sina erfarenheter. Elinas och Martinas upplevelser blev mycket uppmärksammade av lokalpressen på grund av det dramatiska omhändertagandet av barnen. Mamman kontaktade också själv tidningen och berättade om sina upplevelser i *World Light Center*. Kristina fortsätter att kämpa efter utträdet ur sekten genom att delta i olika TV-program med vittnesmål om livet i sekten samt sina upplevelser.

De flesta barn som vuxit upp i sekter upplever någon typ av svårigheter efter utträdet ur sekten, men en del finner också ett nytt liv med positiva upplevelser. Kristina avslutar på en positiv not med berättelsen om mötet med sin ”*själsfrände*”. Trots tvivel på sitt eget omdöme efter att gång på gång ha blivit sviken och farit illa träffade Kristina sin livskamrat som visade hur gränser kan sättas och känslor kan uttryckas med tillit. ”*Det kändes som om mitt liv hade slutit en cirkel och jag kunde inte bli lyckligare*”.

ANALYS

Nedan redogörs analysen av studiens resultat utifrån tolkningsram och tidigare forskning. Tolkningsramen består av *anknytningsteori*, *beteendeteori* samt *FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen)*.

Intervjuer

Analysen av intervjuer sker utifrån samma teman som resultaten redovisats i.

Tema 1: Kunskap om barn i sekter

För 12 år sedan genomfördes den statliga utredningen *I God Tro* (1998:113). Denna utredning framkom att barn i sekter utsätts för *kränkningar och övergrepp*. Dessa resultat har även framkallat ett flertal motioner med syftet att lyfta upp och åtgärda barns situation i sekter. Både Singer (2003) och Öhlén (1994a) hävdar att barn i sekter blir utsatta för kränkande behandling eller försummelse. Singer säger att detta beror på att sekter tenderar att anses sig stå över samhällets lagar. Vissa sekter uppmuntrar sexuella övergrepp på barn och psykisk misshandel är vanligt. Denna behandling försvaras av sekten genom att beskrivas som kärleksbevis.

Informanterna berättar att barn i sekter växer upp under olika typer av missförhållanden. Detta kan vara i form av hot, fysisk och psykisk misshandel, sexuella övergrepp, kränkningar, mobbning, kontroll, utanförskap, isolering, tvång, vanvård, inkonsekvent uppfostran samt barnarbete. Enligt Barnkonventionen har alla barn rätt att skyddas från dessa typer av behandling. Barn har rätt att växa upp i en kärleksfull, lycklig och förstående miljö, vilket inte tas hänsyn till inom sekter. Inskränkningar av de fyra huvudprinciperna i Barnkonventionen (*artikel 2, 3, 6 och 12*) är vanligt i sekter. Barns rättigheter till att ha och uttrycka egna åsikter existerar nästan aldrig i dessa rörelser. Möjligheterna till verklig religionsfrihet är begränsade för barn i sekter på grund av de bestraffningar som blir följden av oliktankande. Då barn i sekter inte uppmuntras till att studera utan får börja arbeta tidigt äventyras dessa barns utveckling och utbildning. Barnarbete för sekten är också en typ av utnyttjande som staten enligt Barnkonventionen ska skydda barn ifrån samt de olagliga rättegångar som praktiseras inom *Scientolog-rörelsen* och *Jehovas Vittnen*. Enligt Barnkonventionen artikel 31 har barnet rätt till vila, lek och fritid vilket sällan är fallet inom sekter. Även sjukvård förvägras ofta dessa barn och hälsan hotas av de sedvänjor och regler som finns i sekterna.

Psykisk och fysisk *misshandel* samt *sexuella övergrepp* kan enligt anknytningsteorin leda till att en desorganiserad anknytning utvecklas (Karlsson, 2008). Barnet lever i rädsla för anknytningspersonen. Anknytningsteorin menar att då rädsla kopplas till anknytningspersonen får det förödande konsekvenser för barnet. Barnet utvecklar en stor otrygghet, både i sig själv

och i mötet med andra människor. Barnets fysiska och psykiska utveckling påverkas också negativt av denna inre konflikt.

Informanterna beskriver att de dogmer som är rådande i sekter kan ange att barn inte ska ges tillräckligt med mat och sömn, vilket leder till att föräldrarna inte kan tillfredställa sitt barns grundläggande behov. Detta i sin tur innebär att föräldrarna inte uppfyller kriterierna för *good-enough-mothering*, vilket enligt anknytningsteorin är det minsta nödvändiga för en gynnsam utveckling (Broberg m.fl. 2003).

Enligt Nylund (2004) kännetecknas *manipulativa sekter* av att ledaren eller sekten försöker förändra medlemmarnas sätt att tänka genom olika påverkansmetoder, till exempel *mind control*. Även Öhlén (1994a) beskriver hur sekter använder *mind control* för att kontrollera sina medlemmar. *Mind control* består, enligt Hassan (2000), av fyra delar: *Beteendekontroll*, *Informationskontroll*, *Tankekontroll* och *Emotionskontroll*. I informanternas beskrivningar av barns situation i sekter kan vi se alla dessa delar.

Beteendekontrollen kan göras genom det Skinner kallar kontinuerlig förstärkning (Jerlang, 2006). De ständiga hot som informanterna beskriver att barn i sekter får uppleva kan verka som en negativ förstärkning som är kontinuerligt pågående. Denna kontinuerliga förstärkning är det som leder till en beteendeförändring i linje med sektens regler. En annan typ av negativ förstärkning kan vara misshandel använd som bestraffning, alltså *aga* (Crain, 2005). Barn i sekter bestraffas, ibland för naturliga beteenden, vilket leder till beteendeförändringar. *Beteendekontrollen* kan också ske genom positiv förstärkning (Jerlang m.fl. 2006). När ledaren ger beröm för rätt sorts beteende, blir medlemmen glad och beteendet stärks. En förstärkning kan enligt Jerlang m.fl. (2006) ges på ett periodiskt sätt och oregelbundet sätt. Det senare sättet är enligt Skinner den mest effektiva inläringen. Denna inläring kan vara det som gör att sektmedlemmar alltid försöker uppnå det beteende som är önskvärt av ledaren. Om de lyckas får de beröm, vilket i sin tur leder till ett förändrat beteendemönster. Watson menar att en människas personlighet är samma av betingade reflexer och vanor (Jerlang m.fl. 2006). Utifrån detta kan man enligt Watson forma ett barn till vad som helst.

De flesta sekter isolerar sig från omvärlden vilket innebär en kontroll av den information som medlemmarna har tillgång till. Denna *informationskontroll* innebär också ett brott mot Barnkonventionen, som anger att barnet ska ha rätt att fritt utbyta information med omvärlden.

Informanterna nämner att barn i sekter uppfostras till sektmedlemmar och inte vet hur samhället utanför sekten fungerar. I Barnkonventionens inledning stadgas att barn ska förberedas för ett självständigt liv i samhället. Detta innebär att uppfostran inom sekter medför en inskränkning av barnets rätt att uppfostras till fullvärdiga och kompetenta medlemmar av samhället. Informanterna talar också om att barn som vuxit upp i en sekt tenderar att söka sig till andra auktoritära rörelser efter sitt utträde på grund av en bristfälligt utvecklad identitet. Ehrenborg (2006) fann i sin studie att barns personlighetsutveckling påverkas negativt av att växa upp i en sekt. Hon skriver att dessa barns förmåga att tänka själva hämmas av att sekten ger dem tankar och svar. Barn har enligt Barnkonventionen rätt till en identitet samt hjälp att återupprätta denna om den skadats. Bristen av stöd från staten innebär ett brott mot Barnkonventionen då det är just staten som ska tillgodose denna rättighet. Att sekten serverar färdiga tankar och svar kan tolkas som ett uttryck för *tankekontroll*.

Emotionskontroll utövas enligt Hassan (2000) i sekter genom växlingar mellan beröm och påhopp. Rädslan som denna ovisshet medför leder till tvekan inför att lämna sekten. Att leva i rädsla är enligt anknytningsteorin inte bra för ett barn (Karlsson, 2008). En viktig uppgift för föräldrarna är att ge barnet skydd och tröst i då det känner sig hotat. Löfberg (2004) säger att på grund av ledarens fostringsläror kan föräldrarna fräntas ansvar för sina egna barn. Detta leder till att de inte får/kan skydda barnen i hotande situationer. Enligt Broberg m.fl. (2006)

skadas anknytningen av att barnets anknytningsperson, föräldern, inte finns tillgänglig då barnet är i behov av skydd och tröst. Informanterna beskriver att barn i sekter växer upp i otrygga situationer. Detta kan enligt Karlsson (2008) medföra att dessa barn utvecklar en ambivalent anknytning, som i sin tur kan leda till att barnet får en dålig självkänsla.

Enligt Skinner är leken viktig för barns utveckling (Jerlang m.fl. 2006). Leken utlöser en positiv känsla som verkar som en inre förstärkning, Skinner menar att det är samspelet mellan miljö och individ som leder till utveckling. Informanterna beskriver att möjligheterna till lek kan vara begränsade för barn i sekter. Att leka med barn utanför sekten är ofta förbjudet, och även leken inom sekten kan den lek som tillåts vara begränsad. Jerlang m.fl. (2006) hävdar att när barn inte får leka kan det leda till en försämrade beteenderepertoar.

Tema 2: Typiska problem efter utträdet ur en sekt

Informanterna beskriver att barn som varit medlemmar i en sekt ofta har problem med att ta och behålla nya kontakter. Detta kan enligt Karlsson (2008) vara ett tecken på att de har en ambivalent anknytning. Barn som utvecklar en ambivalent anknytning kan senare i livet ha en nedsatt förmåga att ingå känslomässiga relationer. Även att före detta sektmedlemmar tenderar att inte lita på sig själva kan tyda på en ambivalent anknytning då barn med denna anknytning, enligt Karlsson (2008), ofta tvivlar på sin förmåga att påverka sin egen situation. Detta tvivel kan också vara en orsak till att före detta sektmedlemmar inte söker hjälp då de erfar psykiska problem som en följd av att de lämnat sekten.

Enligt informanterna kan en anledning till före detta sektmedlemmars svårigheter att anpassa sig till ett liv utanför sekten vara att relationsmönster skiljer sig mellan sekten och samhället. Detta kan härledas till de inre arbetsmodeller som, enligt Karlsson (2008), lärs in under den tidiga barndomen. Dessa anknytningsmönster styr hur individen relaterar till andra människor under hela livet. Informanterna beskriver att en sektmedlem som vuxit upp i sekten ofta inte känner till något annat liv. Detta kan innebära att anknytningsmönstret är anpassat efter de strategier som i sekten leder till att barnets behov tillgodoses. Detta anknytningsmönster fungerar däremot inte lika väl utanför sekten där andra regler gäller för samspel.

Nylund (2004) nämner att det är vanligt att före detta sektmedlemmar erfar skuld- och skamkänslor på grund av att de lider av ett *sektberoende*. De kan också känna sig bundna till sekten trots att de inte längre är medlemmar. Detta kan relateras till informanten Psykologens liknelse av hjärnan vid ett multinationellt företag. Precis som i ett företag strävar hjärnan efter automatisering, och en sektmedlem har automatiserat sitt tänkande kring livet i sekten. Detta medför att den före detta sektmedlemmen får skuldkänslor inför en av sekten förbjuden gärning. Även SOU 1998:113 *I God Tro* hävdar att många före detta sektmedlemmar känner sig lurade och på grund av skamkänslor avstår från att söka hjälp.

Tema 3: Hjälp som barn i sekter kan få

Informanterna var rörande överens om att största delen av arbete för barn i sekter görs av frivilligorganisationer. Detta trots att det enligt Barnkonventionen är staten som ska garantera barnet dess rättigheter. Liksom tidigare forskning har informanterna inga konkreta förslag på hur socialtjänsten ska kunna hjälpa barn i sekter.

Enligt informanterna finns flera problem förknippade med att hjälpa barn. Ett av dessa är att sekter inte vill ha kontakt med omvärlden, något som mycket av tidigare forskning också visar på. Enligt informanterna ber barn i sekter sällan om hjälp, då de inte vet om att deras situation är ett problem. Detta utgör också ett problem för dem som ska hjälpa. Barn i sekter blir inte upplysta om sina rättigheter, särskilt inte om de går i sektens egen friskola. Skolan har enligt läroplanen (Lpo94) ansvar för att barn får kunskap om de rättigheter som de har. Enligt Barnkonventionen ska uppfostran ske i en anda av fred, värdighet, tolerans, frihet, jämlikhet och solidaritet vilket ofta inte är fallet i sekter.

Tema 4: Förändringar som informanterna vill se

Informanterna är alla överens om att en större diskussion samt större kunskap behövs om barns situation i sekter. Barnkonventionen nämner att utsatta barn ska ägnas särskild uppmärksamhet, vilket inte efterföljs då ingen vågar föra en diskussion om detta ämne. Bristen på kunskap inom socialtjänsten tyder också på ett ointresse för barns situation i sekter.

Redan för 12 år sedan efterfrågades större diskussion och kunskapsutveckling i SOU 1998:133 *I God Tro* och många motioner efterfrågar samma sak. Dock tyder informanternas svar i intervjuerna på att mycket lite har hänt. Den socialsekreterare som vi intervjuat vill ha större kunskaper och lyhördhet inom socialtjänsten, och besatt inte själv lika stora kunskaper som de informanter som representerade en frivilligorganisation.

Fallstudien

Analysen av fallstudien sker utifrån samma teman som resultaten redovisats i.

Tema 1: Händelser i sekten

Respondenterna beskriver en oberäknelig uppväxt i form av godtyckliga bestraffningar samt tillgodoseende av behov på vuxnas villkor. Denna typ av uppväxt leder ofta, enligt Karlsson (2008), till en otrygg ambivalent anknytning, vilket kan medföra att dessa barn inte utvecklas till självständiga individer. Barnkonventionen talar om att barn genom uppfostran ska förberedas för ett självständigt liv i samhället. Barn i sekter får inte denna förberedelse vilket kan vara en orsak till deras problem att anpassa sig till ett liv utanför sekten.

Öhlén (1994a) talar om uppväxtmiljön för barn i sekter och de hinder som kan finnas i sekter exempelvis rätten till att leka och att ifrågasätta omvärlden. Även respondenterna berättar om svårigheter att både få leka och kunna ifrågasätta vuxnas handlade. Maja berättar om förbudet mot att leka med barn som var utanför sekten. Detta leder till ökade utanförskap samt svårigheter att utveckla en relation till människor i omvärlden. Karlsson (2008) menar att dessa besvär kan vara följden av en ambivalent anknytning eller desorganiserad anknytning. Barn med denna anknytning kan ha stora svårigheter med sin självbild och tillit till omvärlden, vilket också återfinns i respondenternas berättelser.

Singer (2003) talar om att sekter ofta ser sig förmer än andra samt ställer sig utanför samhället. Detta leder till att de sällan ser något behov att följa gängse lagar och normer. Detta i sin tur kan leda till att misshandel, övergrepp och andra kränkande behandlingar tillåts i sekter. Löfgren (2004) nämner att sekter ofta har ett hierarkiskt styrande och detta leder till att ledaren bestämmer hur föräldrar ska samspela med barnen. Även detta kan leda till att aga och annan kränkande behandling förekommer även om föräldrarna var emot det före inträdet i sekten. Flera av respondenterna vittnar om olika former av övergrepp, exempelvis aga samt sexuella övergrepp. Kristina berättar att för henne var nakenhet och sexualitet något naturligt redan i tidig ålder. Hon var omkring tre år när styvpappan började utsätta henne för sexuella övergrepp. Kristina vågade inte berätta om övergreppen för sin mamma på grund av att mamma var psykisk svag. Enligt barnkonventionen ska barn skyddas från misshandel och sexuella övergrepp.

Gemensamt för respondenterna är att de uttrycker att religionen blir en bisak, det viktigaste är att behaga ledaren. Löfgren (2004) beskriver att ledare i sekter ofta är karismatiska och att läran påverkar sektmedlemmars barnuppfostran. Dennes läror är de enda rätta och kan inte kritiseras.

Tema 2: Eget tänkande

Alla respondenterna berättar att ledaren försöker kontrollera medlemmarnas tankar. Hassan (2000) beskriver att tankekontroll i sekter ofta sker genom bland annat dogmer eller meditation. Sara beskriver detta. Hon tog själv på sig skulden när hon blev hårt straffad. Hon började fort tänka att det var hennes fel och att hon var i uppror vilket ledde till att hon inte kunde "koppla till" ledaren. Kristina berättar om att hon var totalt indoktrinerad och inte fick

tillåta sig några negativa tankar om sekten. Öhlén (1994a) talar om *mind control* och tankestoppande ritualer för att begränsa medlemmarnas reflektionsmöjligheter. När Maja började tänka självständigt, ansåg ledaren att hon var besatt av djävulen. Saras första egentliga känsla av att det var något fel i sekten var i samband med en morgonbön där man skulle binda människor istället för djävulen. Cecilia fick i tonåren vänner som vågade ifrågasätta hennes tro att det var medlemmarna i sekten som orsakade naturkatastrofer, vilket hjälpte henne att börja tänka själv. Barnkonventionen uttrycker att barn ska få växa upp i en omgivning som ger en rätt till egna tankar och som skapar förutsättningar till ett självständigt liv.

Tema 3: Relationer

I sekter kan familjer splittras och barn vändas mot sina föräldrar. Respondenterna beskriver att de tvingats be mot sin familj och vänner trots att detta upplevs som fel. Detta innebär en inskränkning av barnets rätt till samvetsfrihet, så som den beskrivs i Barnkonventionen. Familjer som splittras och vänds mot varandra kan också ha inverkan på barnens anknytning. Anknytningsteorin beskriver att de barn som upplever separationer tidigt i livet ofta får problem i högre åldrar (Broberg m.fl. 2006). Splittring av familjer kan också relateras till Barnkonventionen som talar om att barnet inte får skiljas från sina föräldrar.

Nylund (2004) talar om att ett av kännetecknen för en manipulativ sekt är alienation där även en aspekt av *vi-och-dom*-tänkande inkluderas. Banden till dem som finns utanför sekten, vänner och släkt, bryts. Sara berättar om sitt bröllop och svårigheter att få bjuda dem som var utanför sekten. Elina och Martina berättar om att sekten var viktigare än blodsbanden vilket även Kristina vittnade om. Elina och Martina berättar om en händelse då de var tvungna att vända sig emot mamman som ledaren ansåg vara ond. Ewa berättar om sin rädsla inför män utanför sekten. Hon var skrämmd att tro att männen utanför sekten var farliga. Ewas upplevelse kan tolkas som en form av komplicerad inläring. Jerlang m.fl. (2006) beskriver detta som en kedja av reflexer som skapar en förnimmelse

Genom relationer med människor utanför sekten kan en ny synvinkel på sekten förvärfas. Detta kan leda till en utveckling och beteendeförändring som slutligen kan medföra att personen lämnar sekten. Enligt Jerlang m.fl. (2006) talar Watson om komplicerad inläring och menar att en inläring inhämtas genom en reflexkedja. Reflexkedjan består av förnimmelser som leder till en betingning inför blivande reaktion (R). När det gäller sektmedlemmar kan en relation med människor utgöra en förnimmelse av samverkan som kan leda till eget tänkande (R och tankeförnimmelse), vilket i sin tur leder till inläring och utveckling (R). Skinner talar också om yttre och inre förstärkning som genererar utveckling (Jerlang m.fl. 2006). En av de yttre förstärkningarna innefattar social förstärkning som är en positiv förstärkning. Genom att umgås med människor utanför sekten kan individen få social förstärkning från ett nytt håll och på så sätt känna glädje i samspelet, vilket ger inre förstärkning. De yttre och inre förstärkningarna samarbetar med varandra och påverkar det inre, i detta fall mot ett utträde ur sekten.

För Maja blev tvivlen viktigare än familjen och hon lämnade sekten när hon var 16 år. Detta medförde för henne att familjen frös ut henne och hon betraktades som död. Ehrenborg (2006) talar om tvivel inför avhopp i sekter på grund av de konsekvenser de får för avhopparen då denne blir oren och förbjuden att ha kontakt med. För Maja fick det stora konsekvenser då hon var för ung för att flytta hemifrån och fadern förnekar inför socialen att de hade problem. Enligt Barnkonventionen ska barn skyddas från kränkande behandling.

Tema 4: Vägen ut

Då ett barn vill lämna sekten händer det att myndigheter påverkas av sektmedlemmar till att neka den före detta sektmedlemmen hjälp. Detta innebär ett brott mot Barnkonventionen artikel 12. Barnets åsikter tillmäts inte betydelse, detta trots att barnet kan vara i övre tonåren samt förmögen att själv bedöma sin situation och sina behov. Barn som lämnat en sekt kan

tvingas bo kvar i hemmet trots att denne betraktas som död av sin familj och utsätts för utfrysning och kränkande behandling. Detta medför att barnet inte växer upp i en kärleksfull, lycklig och förstående miljö vilket enligt Barnkonventionen är ett barnets behov.

Barnkonventionen fastslår att barn har rätt att välja sin tro. Ewa kände sig instängd av sekten och ville tänka självständigt. Maja lämnade sekten för att hon kände att hon inte längre trodde på Jehovas vittnens läror och budskap. Att barn straffas för att de tänker annorlunda är en kränkning av den religionsfrihet som beskrivs i Barnkonventionen.

Hassan (2000) talar om den makt som sekter har över sina medlemmar, genom mind control⁶. Hassan berättar att han själv var tvungen att bli medveten om det sekten gjorde mot honom för att kunna lämna den sekt han varit med i. Respondenternas berättelser talar för att detta ofta är fallet. Kristina lämnade sekten i samband med sin mammas utträde. Mamman kunde ta steget efter att ha läst böcker om sekter och mind control, och kunde också sedan förklara för Kristina som då fick lättare att mentalt lämna sekten. Saras utträde blev lättare då hennes föräldrar valde att lämna sekten. Även om Sara utsatts för kränkande behandlingen tidigare valde hon länge att stanna kvar.

Tema 5: Tiden efter

Respondenterna berättar om stora svårigheter efter utträdet ur sekten. Ewa var övertygad att världen skulle gå under och hon själv skulle dö. Nylund (2004) talar om sektberoende, vilket innebär att den före detta sektmedlemmen efter ett utträde fortfarande följer sektens dogmer och känner skuld känslor för att ha lämnat sekten.

Sara fick arbeta hårt för att kunna fungera i samhället. Hon drabbades, liksom många före detta sektmedlemmar, av psykiska svårigheter. Saras största svårighet var med auktoritära människor vilket ledde till problem på arbetsmarknaden. Det tog lång tid för henne att med professionell hjälp komma vidare. Hassan (2000) talar om beteendekontroll som en del i mind control. Saras svårigheter visar att sekten hade stor kontroll över hennes beteende. Kristina hade också svårt att anpassa sig till samhället. Hon hade svårigheter i skolan, bland annat med att skaffa vänner. Detta kan, som tidigare nämnts, tyda på en ambivalent anknytning (Karlsson, 2008).

Respondenterna beskriver stora svårigheter att få hjälp från socialtjänst vid och efter utträdet. Cecilia uttrycker besvikelse på samhällets sätt att ta ansvar för människor som har lämnat sekten. Hennes syster som också varit med i sekten tog livet av sig då hon inte fick någon hjälp. Cecilia har försökt påverka genom att skriva brev till myndigheter. Maja fick bo kvar hemma en lång period efter utträdet från *Jehovas Vittnen*. Trots försök att få hjälp nekades hon, på grund av att pappan som ogillade inblandningen avstyrde det hela. Detta till trots att det står i Barnkonventionen att barn har rätt till stöd från samhället och barnets åsikt ska tillmätas värde utifrån ålder och mognad. Maja var i övre tonåren, vilket innebär att myndigheterna borde ha lyssnat mer på henne än på fadern. Dock finns det de som får hjälp. Elina och Martina fick stöd och hjälp genom till exempel olika typer av terapi.

Jerlang m.fl. (2006) beskriver en naturlig process som kallas utsläckning. Detta innebär att ett beteende som används mindre och mindre till slut kommer att upphöra. Genom sitt utträde från sekten påverkas inte individen längre av att inte få tänka. Individen bestämmer över sig själv och fattar egna beslut.

⁶ Se Analys/Intervjuer/Tema 1: Barns välfärd i sekter

DISKUSSION

Denna studie är en ingående undersökning av barns situation i sekter. Under studiens gång har vi haft diskussioner om *barns situation i sekter*, *hjälp för barn i sekter*, *förändringar som behövs* samt *vidare forskning*. Nedan förs denna diskussion och avslutas med våra slutsatser.

Barns situation i sekter

Svårigheterna i barns situation i sekter handlar inte om religion utan om sektens uppbyggnad och struktur. Trots turbulenta omständigheter under uppväxten som kan leda till *otrygg anknytning* är detta inte det största problemet för barn i sekter. Fallstudien visar att barnen ofta bor på en trygg plats men att problemen ligger i de otrygga anknytningarna. Nomadisk livsstil som vissa sekter har kan skapa en rotlöshet för barnen. Informanterna talar om svenska medborgare som inte kan tala svenska på grund av att de har bott utomlands hela uppväxten. Vi reflekterar över möjligheten att det finns barn i sekter som är oregistrerade. Dessa barn existerar inte på pappret vilket medför risken att de far illa utan att uppmärksammas.

Flera sekter säger sig ha tagit avstånd från *aga och sexuella övergrepp* men vad som sker bakom de stängda sektörrarna vet ingen. Respondenterna i studien berättar att de på flera sätt utsatts för bestraffningar, misshandel samt sexuella övergrepp.

Att barns möte med omvärlden kan leda till *utanförskap* anser vi viktigt att poängtera. Trots att barnen inte diskrimineras eller utesluts från samhället leder ofta deras beteende, baserat på sektens dogmer, till att de uppfattas som avvikande och hamnar utanför. Informanterna styrker detta och menar att negativa reaktioner från omvärlden bekräftar sektens idéer om att omvärlden är ond vilket ytterligare ökar barnens isolering.

Studien visar att yngre barn ofta kommer ur sekten med hjälp av sina eller någon av föräldrarna, till skillnad från barn i övre tonåren som kan klara det på egen hand. Vi ställer oss frågan om vilken hjälp de kan få från samhället samt vem som hjälper om samhället inte räcker till. Sekter håller hårt i sina medlemmar och intervjupersonerna beskriver drastiska åtgärder för att lämna sekten. Vid utträdet kan sektmedlemmar tvingas ljuga för att åstadkomma ett uteslutande eller fly för att undkomma "rehabilitering". För barn kan detta vara mycket skrämmande och leda till att de inte ser någon utväg från sekten. Informanterna beskriver att det faktum att barn inte vet att de kan be om hjälp utgör ett hinder för socialtjänsten att hjälpa dem. Om barnen inte säger något kan socialtjänsten inte agera.

Hjälp till barn i sekter

Frivilligorganisationer satsar och utför det största arbetet för att skydda barnen trots att detta ansvar enligt Barnkonventionen ska ligga på staten.

Vi anser att ett problem är den stora bristen på kunskap och brist på initiativ från myndigheter och sociala institutioner. Svårigheterna att finna respondenter som besitter erforderlig kunskap och vilja att delta tyder på stor kunskapsbrist och ointresse hos socialtjänst och politiker när det gäller barn i sekter. Då myndigheter inte agerar undergrävs förtroendet för dem, vilket kan bli ytterligare hinder för före detta eller nuvarande sektmedlemmar att söka hjälp.

Då personer väljer att lämna en sekt behövs mer fokuserad experthjälp än vad som idag erbjuds av myndigheter. De som utbildar sig inom socialt arbete behöver utbildas om sekter och det som pågår i dessa rörelser. Detta anser vi borde vara en viktig del i att hålla socialarbetare a jour med olika problem som socialarbetarens klienter kan ha. Det medför även att de som tidigare utbildats behöver komplettera sin utbildning för att på bästa möjliga sätt kunna utföra sitt arbete.

Förändringar som behövs

Informanterna uttrycker avsaknad av allmän debatt om sekter och barn. I samstämmning med informanterna vill vi efterlysa en debatt kring dessa barns situation i relation till

Barnkonventionen. Konventionen är till för att säkerställa att alla barn får åtnjuta sina rättigheter vilket gör att strategier måste utformas för att skydda barn i sekter.

Att tala om religionsfrihet i samma andetag som barns rättigheter i sekter är ett misstag. Vi anser att fokus bör ligga på att skydda och tillgodose barnens rättigheter. Trots att socialtjänsten någon gång, med laglig rätt tagit hand om barn vid exempelvis blodtransfusion ser vi det som en förödelse då ingen uppföljning görs. Reglerna inom *Jehovas Vittnen* säger att den som mottagit blod är oren och ska uteslutas, vilket kan få fatala konsekvenser för barnet. Då ingen uppföljning görs av barnets situation undgår detta socialtjänsten och barnet kan inte erbjudas hjälp. Den tillfälliga hjälpen kan leda till större skada.

Vi anser att barn ska få möjligheten att utvecklas fritt, som Barnkonventionen också deklarerar. Skolans roll utifrån Barnkonventionen är att ge barn grundläggande kunskaper om samhället samt förbereda dem för vuxenlivet. I friskolor och framför allt friskolor som tillhör sekter finns risken att barn ges en förvrängd bild av samhället då viss kunskap är förbjuden. Barn i sekters friskolor är ofta så indoktrinerade av ledare och föräldrar att de vet vad de ska svara och hur de ska bete sig inför en inspektion, för att skydda sekten. Vi har reflekterat över frågan att förbjuda konfessionella friskolor på grundskolenivå, för att ge alla barn samma möjligheter till adekvat utbildning. Detta skulle även öka möjligheten för barn i sekter att bli medvetna om sina rättigheter samt vilken hjälp som finns att få. Vi föreslår att mer information bör ges till barn i alla skolor och att detta ska ske från en utomstående part som inte är med i en sekt. Detta skulle kunna göra att fler barn upplyses om sina rättigheter och kan diskutera dem neutralt. En möjlighet skulle vara samverkan mellan socialtjänsten och skolan som ger barn en chans att möta representanter från myndigheter som arbetar med barn.

Vi inser att det är svårt att inskränka rättigheterna till bildande av friskola utan att bryta mot Europakonventionen. Vi anser att kontrollen som utförs på friskolor borde bli bättre och utföras oftare. Möjligheterna att stänga en skola som inte följer läroplanen eller som kränker barnens rättigheter bör vara lättare. Liknande förslag finns i utredningen *I God Tro* (SOU 1998:113) samt flera motioner, dock har ingen förändring skett. Vidare reflekterar vi över vad som kan hända med barn i sekter om konfessionella friskolor förbjuds. Kanske dessa barn då kommer att isoleras på andra sätt, till exempel genom hemundervisning.

Vidare forskning

Vi reflekterar över huruvida det finns något positivt att säga om barns situation i sekter samt om dessa barn kan återhämta sig från sina erfarenheter. Resultaten har visat att utvecklingen för före detta sektmedlemmar är helt avhängig det stöd som finns tillgängligt. För utveckling av sådant stöd krävs djupare kunskaper i vilket stöd som behövs. Vi vill föreslå ytterligare forskning på detta område. Intressanta infallsvinklar kan exempelvis vara barn i religiösa friskolor, skillnader mellan pojkar och flickor samt betydelsen av barnets ålder. Vidare skulle det vara intressant att undersöka hur anknytningen påverkas hos barn som växer upp i sekter. Diskussionen om ämnet barn i sekter och dess svårigheter kan och bör utvecklas mer än denna studie ger möjlighet till.

Slutsatser

Studiens slutsats är 31av Barnkonventionens 54 artiklar kränks när det gäller barn i sekter. Utifrån anknytningsteori och beteendeteori är de metoder som sekter använder för att kontrollera sina medlemmar mycket skadliga för barn, vilket innebär att barn borde skyddas från dessa miljöer. En stor kunskapsbrist bland de professionella som möter barn i sekter medför dock att dessa barn inte får hjälp. Detta innebär att diskussionen kring dessa barns situation måste lyftas och professionella måste få ökad kunskap. Ledordet som vi anser borde vara gällande är att ett barn som far illa är ett barn för mycket.

REFERENSER

- Andersson Daniel & Sander, Åke (red) (2009) *Det mångreligösa Sverige- ett landskap i förändring*, Lund: Studentlitteratur.
- Barnombudsmannen (2003) *Om Barnkonventionen*, Hämtat den 17 januari 2010 från http://www.barnombudsmannen.se/Standardsida_2008.aspx?pageid=55
- Broberg Anders, Almqvist, Kjerstin och Tjus, Tomas (2003) *Klinisk barnpsykologi. Utveckling på avvägar*, Stockholm: Natur och Kultur
- Broberg, Anders, Granqvist, Pehr, Ivarsson, Tord & Risholm Mothander, Pia (2006) *Anknytningsteori. Betydelsen av nära känslomässiga relationer*. Stockholm: Natur och Kultur
- Bryman, Alan (2007) *Samhällsvetenskapliga metoder*, Stockholm: Liber
- Codex (2010) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*, hämtat den 26 januari 2010 från <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>
- Crain, William (2005) *Theories of Development. Concepts and Applications*, uppl.5, Upper Saddle River, N.J.: Prentice Hall
- Dahlgren, Lena & Sauer, Lennart (red.) (2009) *Att forska i socialt arbete: utmaningar, förhållningssätt och metoder*, Lund: Studentlitteratur
- Ehrenborg, Monica (2006) *Skrämd till lydnad: Barn i en sekteristisk organisations grepp*, Examensarbete i Psykologi vid Högskolan Väst
- Essén, Charlotte (2008) *Sektbarn. Ett reportage om de utvalda för paradiset*, Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- * Essén, Charlotte (2008) *Sektbarn. Ett reportage om de utvalda för paradiset*, Stockholm: Albert Bonniers förlag.⁷
- * FRI (2004) *Manipulering pågår*, uppl.2. Stockholm: Verbum förlag
- FRI (2009) <http://www.fri-sverige.se>
- Hammarberg, Thomas (2006) *Mänskliga rättigheter – Konventionen om barnets rättigheter*, Stockholm: Regeringskansliet
- Hassan, Steven (2000) *Releasing the bonds. Empowering people to think for themselves*, Danbury (CT): Aitan Publishing Company
- Hindberg, Barbro (2004) En unik och livsviktig relation. I Stiftelsen Allmänna Barnhuset (red.) *Att knyta an, en livsviktig uppgift. Om små barns anknytning*, Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn (1997) *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*, uppl.2, Lund: Studentlitteratur
- Jerlang, Espen, Egeberg, Sonja, Halse, John, Jonassen, Ann Joy, Ringsted, Suzanne & Wedel-Brandt, Birte (2006) *Utvecklingspsykologiska teorier – en introduktion*, uppl.4, Stockholm: Liber AB

⁷ Referenser markerade med * utgör empiri i studien

- * Jones, Kristina, Jones, Celeste & Buhring, Juliana (2007) *De oskuldsfulla. Tre systrars berättelse om sin uppväxt i den religiösa sekten Familjen och om deras flykt från detta liv*, Malmö: Bra Böcker AB
- Järvå, Håkan (red.) (2009) *Sektsjuka. Bakgrund – uppbrott - behandling*, Lund: Studentlitteratur
- Karlsson, Kay (2008) *Anknytning – att tolka samspelet mellan föräldrar och små barn*, Stockholm: Gothia
- Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur
- Liedgren Dobronravoff, Pernilla (2007) *Att bli, att vara och att ha varit. Om ingångar i och utgångar ur Jehovas Vittnen i Sverige*, Doktorsavhandling i Socialt arbete vid Lunds universitet
- Liv i frihet (2009) *Den farliga församlingen*, hämtat den 12 december 2009 från <http://www.livifrihet.nu/swe/denfarligaforsamlingen.html>
- Liv i frihet (2010) *Om Kingdom Center (fd KCS)*, hämtat den 15 februari 2010 från <http://www.livifrihet.nu/swe/vadarkcs.html>
- * Liv i frihet (2009) *Min historia i och efter sekten*, hämtat den 12 december 2009 från <http://www.livifrihet.nu/swe/personligt1.html>
- Lpo 94 *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*, hämtat den 29 januari 2009 från <http://www.skolverket.se/sb/d/468#paragraphAnchor1>
- Löfgren, Helena (2004) Barn i manipulativa grupper, *Skolhälsovården* (2003/2004:4)
- Motion 1997/98:So211 *Barn i sekter*, hämtat den 16 november 2009 från http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GL02So211
- Motion 1998/99:So269 *Barn i sekter* hämtat den 16 november 2009 från http://www.riksdagen.se/webbnav/?nid=410&dok_id=GM02So269
- Motion 2001/02:So514 *Nyandliga rörelser och sekter* hämtat den 16 november 2009 från http://www.riksdagen.se/webbnav/?nid=410&dok_id=GP02So514
- Motion 2005/06:So433 *Angående otillbörlig påverkan* hämtat den 16 november 2009 från http://www.riksdagen.se/webbnav/?nid=410&dok_id=GT02So433
- Motion 2007/08:Ub249 *Religiösa friskolor* hämtat den 16 november 2009 från http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GV02Ub249
- Motion 2007/08:Ub277 *Översyn av skollagen* hämtat den 16 november 2009 från http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GV02Ub277
- Motion 2007/08:Ub456 *Religiösa friskolor motverkar elevernas rätt till en allsidig och objektiv undervisning* hämtat den 16 november 2009 från http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GV02Ub456
- Motion 2007/08:So460 *Stöd till människor som kränkts av nyandliga rörelser* hämtat den 16 november 2009 från http://www.riksdagen.se/webbnav/?nid=410&dok_id=GV02So460
- Motion 2007/08:Ub516 *Icke-konfessionell undervisning* hämtat den 16 november 2009 från http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GV02Ub516
- Motion 2009/10:So373 *Utredning om barn i sekter* (hämtat den 16 november 2009 från http://www.riksdagen.se/webbnav/?nid=410&dok_id=GX02So373)

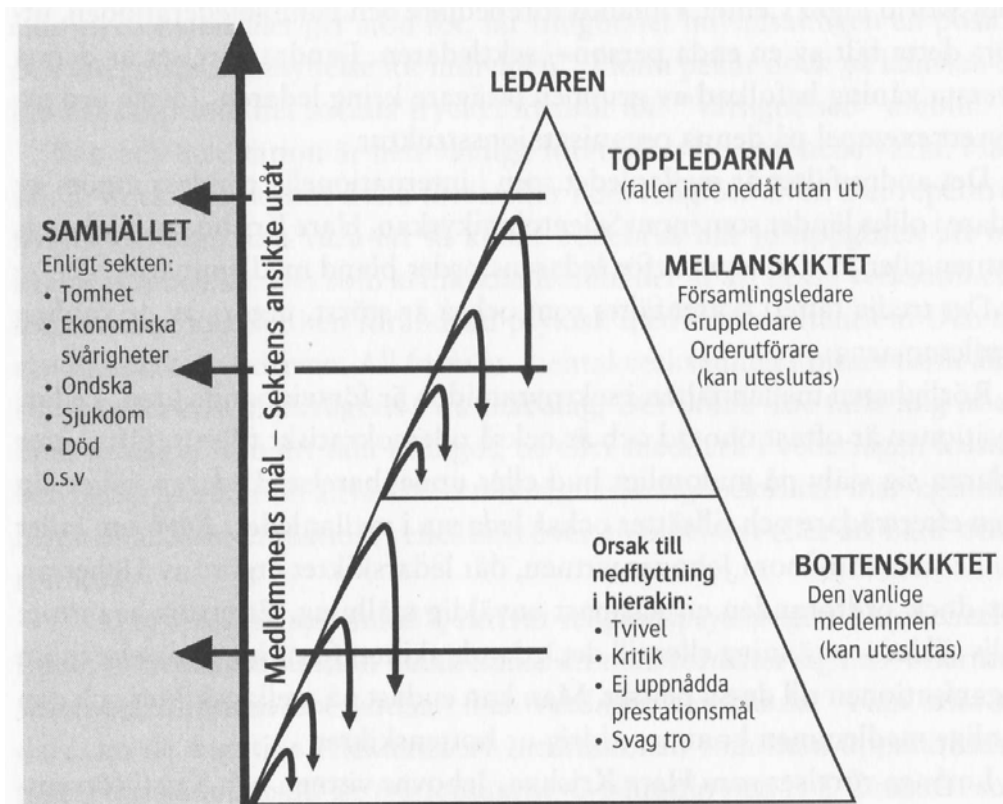
- Motion 2009/10:So477 *Stöd till människor som kränkts av nyandliga rörelser* hämtat den 16 november 2009 från
http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GX02So447
- Motion 2009/10:Ub508 *Religiösa friskolor* hämtat den 16 november 2009 från
http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GX02Ub508
- Nationalencyklopedin (2010)
- Nobel, Peter (1999) *Lag och rätt och nya religioner – En jurists syn på religionsfriheten kontra skyddet för den enskilde*, Uppsala: Justus förlag.
- Nylund, Karl-Erik (2004) *Att leka med elden – Sekternas värld*, Stockholm: Sellin & Partner Bok och Idé AB.
- Patel, Runa & Davidson, Bo (2003) *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, Lund: Studentlitteratur
- * Pohl, Peter (2005) *Sekten. En sann historia*, Stockholm: Alfabetabokförlag AB
- Rogge, O. John (1960) *Hjärntvätt och bekännelser – Historia och metoder från inkquisitionen till Moskva och Mao Tse-Tung*, Stockholm: Natur och Kultur
- Rädda Barnen (2010) *20 år för barnets rättigheter*, hämtat den 27 januari 2010 från
<http://www.rb.se/vartarbete/Barnkonventionen/pages/Barnkonventionen-20-ar-2009.aspx>
- Sekt eller botemedel (2010) *Vad är en sekt?* Hämtat den 20 januari 2010 från
<http://www.sektellerbotemedel.se/manipulation-sekt.asp>
- Sektfakta (2010) hämtat den 16 november 2009 och den 15 februari 2010 från
<http://www.sektfakta.com>
- Singer, Margaret Thaler (2003) *Cults in our midst. The continuing fight against their hidden menace*, San Francisco (CA): Jossey-Bass
- Sommarintervju* (2004) Barn i sekter. TV4 17 augusti (video:DVD)
- SOU 1998:113 *I God tro – Samhället och nyandligheten* (senast uppdaterad 2004-05-14) hämtat den 21 oktober 2009 från <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/23246>
- Ståhl, Bo R. & Persson, Bertil (1971) *Kulter, Sekter, Samfund. En studie av religiösa minoriteter i Sverige*, Stockholm: Proprius förlag
- Svenska Akademiens Ordbok (SAOB) (2010)
- Svahn, Clas (2007) *Sekter & hemliga sällskap i Sverige och världen*, Sundbyberg: Semic.
Svanberg Ingvar & Westerlund David (red) (2008) *Religion i Sverige*, Stockholm: Dialogs förlag.
- Wilson, Bryan (1970) *Religiösa sekter*, Stockholm: Bokförlaget Aldus/Bonniers.
- Öhlén, Peter (1994a) Född i en sekt. Hur kan socialarbetarna hjälpa barnen som aldrig fick välja, *Socionomen* (1994:4) s.29-34
- Öhlén, Peter (1994b) ”Ett famlande i mörkret”, *Socionomen* (1994:4) s.34-36

BILAGA 1

Den historiska utvecklingen av begrepp för att beskriva manipulering (Singer, 2003:53).

<i>Term</i>	<i>Originator/Date</i>
Thought struggle (<i>ssu-hsiang tou-cheng</i>)	Mao Tse-tung (1929)
Brainwashing (<i>hse nao</i>)	Hunter (1951)
Thought reform (<i>ssu-hsiang kai-tsao</i>)	Lifton (1956)
Debility, dependency, and dread (DDD syndrome)	Farber, Harlow, and West (1957)
Coercive persuasion	Schein (1961)
Mid control	Unknown (about 1980)
Systematic manipulation of psychological and social influence	Singer (1982)
Coordinated programs of coercive influence and behavioral control	Ofshe and Singer (1986)
Explorative persuasion	Singer and Addis (1992)

Sektors styrande (Nylund, 2004:70).

INTERVJUGUIDE 1

- 1) 1 Vad arbetar ni med?
- 2) Vilken kunskap har ni om barns välfärd i sekter?
- 3) Vad är generellt igenkännande för dessa barn?
- 4) Vilken hjälp får dessa barn från exempelvis...
 - a) skola?
 - b) socialtjänsten?
- 5) Vilken sorts hjälp får de då de vill hoppa av sekten från exempelvis:
 - a) skola?
 - b) socialtjänsten?
 - c) övriga?
- 6) Vad tycker ni behövs göras/förändras för att hjälpa dessa barn i sekter? / Vilken förändring i skulle du vilja göra för att kunna hjälpa dessa barn som lever i sekter?
- 7) Vilka svårigheter får de som lämnat en sekt, finns det något...
 - a) psykiskt?
 - b) fysiskt?
 - c) generellt?
- 8) 8 Ytterligare information som kan vara bra för oss att veta?

INTERVJUGUIDE 2

- 1) När blev du medlem?
- 2) Hur blev du medlem?
- 3) Vilken sekt var du med i?
- 4) Hur uppfattade du livet i sekten?
- 5) Tänkte du kritiskt om sekten under den tid du var medlem?
- 6) Vad fick dig att börja tänka annorlunda? Vilken respons fick du från andra i sekten?
- 7) Hur var relationerna och sammanhållningen i
 - a) din familj
 - b) vänner under medlemskapet?
- 8) När gick du ur sekten?
- 9) Varför gick du ur sekten?
- 10) På vilket sätt kom du ur sekten? Vem hjälpte dig?
- 11) Fick du någon hjälp från socialtjänsten i att gå ur och/eller efter du gått ur?
- 12) Hur var relationerna och sammanhållningen i
 - a) din familj
 - b) vänner när du lämnade sekten?
- 13) Hur utvecklades ditt liv efter utträdet?
- 14) Hur är relationerna och sammanhållningen i din
 - a) din familj
 - b) vänner idag?